

ALEVÎ NİTELEMELİ GELENEK YA DA OCAK VE GRUPLAR HAKKINDA YAPILACAK ÇALIŞMALARDA OCAK SİSTEMİNİN DİKKATE ALINMASININ ÖNEMİ

The Importance of Considering the ‘Ocak’ (Family) System on
the Studies about the Tradition or the ‘Ocak’s and Groups that are
Called as Alevi

Cenkşu ÜÇER¹

Öz

Bu çalışmada Alevî nitelemeli gelenek ya da ocak ve gruplar hakkında yapılacak çalışmalarda ocak sisteminin dikkate alınmasının önemi ele alınmaktadır. Bugün itibariyle daha çok Alevî ismiyle anılan gelenek, geleneksel olarak ocak sistemine dayanmaktadır. Nitekim Anadolu’da yaygın olarak varlığı devam eden Ağuçan, Baba Mansur, Hacı Bektaş, Dede Garkın, Hasan Dede, Keçeci Baba, Hubyar, Şücaaddin Veli vb. örnekler bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu ocakların her biri farklı silsilelere ve tasavvufî gelenek mensubiyetine sahiptir. Alevî nitelemeli gelenek mensupları arasında bu geleneğe rengini veren ana unsurlarda dahi bazı farklılıkların ortaya çıkmasının temel nedeni söz konusu bu farklılıklardır. Bu farklılıklara bağlı olarak Hakk, Muhammed, Ali kabulü, dört kapı kırk makam anlayışları, yürütülen âdâb ve erkân, söz konusu âdâb ve erkâna dair eserler, cemler, semahlar, cemlerde ve semahlarda okunan deyiş ve nefesler, musâhiblik gibi toplumsal kurumlar vb. farklı anlayış ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Şehirleşmeyle ortaya çıkan örgütlenme gerçeği de başlangıçta yine

Abstract

This article deals with the importance of taking the ‘ocak’ (family) system into account on the studies about the tradition or the ‘ocak’s and groups that are called as Alevi. Today the tradition that is called as Alevi have a traditional structure which constitutes an ‘ocak’ system. As a matter of fact, the examples that are widespread in Anatolia such as; Ağuçan, Baba Mansur, Hacı Bektaş, Dede Garkın, Hasan Dede, Keçeci Baba, Hubyar, Şücaaddin Veli etc. make the matter clear. All the ‘ocak’s named Alevi have chains of authorities (*silsilahs* or *shajaras*) and they are also affiliated with various Sufi orders. These differences are the main reason for the emergence of some differences about main elements among the members of the Alevi tradition. Depending on these differences, different understandings and practices have emerged in the acceptance of “Haq, Muhammad, Ali”, four doors and forty levels, manners and ceremonies/etiquettes, books about Alevi manners and

¹ Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı, Ankara, Türkiye / e-posta: cenkşu.ucer@ybu.edu.tr / hcenksuucer@hotmail.com / ORCID ID: orcid.org/0000-0001-9874-2990.

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
16.12.2019	26.12.2019	31.12.2019

DOI 10.18403/emakalat.659981

ocak merkezli bir çerçevede teşekkül etmiştir. Bu itibarla Alevî gelenek ve mensupları hakkında yürütülecek bütün çalışmaların ocak sistemini dikkate alması sağlıklı sonuçlar için son derece önemlidir. Bu gereklilik aslında gelenekte sıkça dile getirilen bir gerçekliğin de gereğidir: “Yol bir, sürekin birdir.”

Anahtar Kelimeler: Alevî Gelenek, Gruplar, Akademik Çalışmalar, Ocak Sistemi.

ceremonies/etiquettes, ‘cem’s , ‘semah’s, mystical poems (deyiş) and musical ballads (nefes) recited during cems, social institutions such as ‘musahiblik’. The fact of organization that emerged with urbanization was formed in a framework centered on Ocak system. For this reason, it is very important that all studies about Alevi traditions and their members to take the ‘ocak’ system into account for producing healthy results. This is actually a reality that is often expressed in tradition: “One path, a thousand-one practices.”

Key Words: Alevî Tradition, Groups, Academic Studies, ‘Ocak’ System.

Giriş

Bu çalışmada, Alevî nitelermeli gelenek ya da ocak ve gruplar hakkında yapılacak akademik çalışmalarda ocak sisteminin dikkate alınmasının önemi ya da gereği konusu işlenmektedir. Alevî nitelermesi kullanılan toplulukların geleneksel olarak ocak sistemine dayanması, ocakların farklı silsilelere sahip olması, yine farklı tasavvufî geleneklere mensup olması ve şehirleşmeyle birlikte farklı Alevîlik anlayışları etrafında bir örgütlenme yaşanması gerçeği, çalışma(ları)mız boyunca “Alevî nitelermeli gelenek ya da ocaklar ve gruplar” şeklinde bir ifadeyi kullanmayı gerekli kılmıştır. Burada “Alevî gelenek” ocak ve grupların geleneksel olarak sahip oldukları tasavvuf hayatı bağlamında şekillenen anlayışı, “ocaklar” makalemizin de konusu olan geleneksel yapıyı, “gruplar” ise şehirleşmeyle ortaya çıkan farklı anlayışlar çerçevesindeki örgütlenme bağlamındaki mensubiyeti ifade etmektedir.

1960’lı yıllardan 1990’lı yıllara, o yıllardan da bugüne dünyada ve ülkemizde yaşanan bir takım sosyal ve siyâsî gelişmelere bağlı olarak bir kimlik politikası olgusu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda oraya çıkan kimlik politikası olgusundan, geçmişte her biri Ağuçan,

Baba Mansur, Hacı Bektaş, Dede Garkın, Hasan Dede, Keçeci Baba, Hubyar, Şücaaddin Veli vb. mensup olduğu ocak ismiyle anılan toplulukların da etkilenmiş olduğu hususunda şüphe yoktur. Yaşanan gelişmeler bir takım değişim ve dönüşümlere neden olmuştur.² Nitekim bu süreçte “bir Alevî kimliği” görünürlük kazanmış ve bahse konu ocak mensupları için bir şemsiye kavram olarak daha çok Alevî nitelmesi ve isimlendirilmesi kullanılmaya başlanmıştır.³ Yine ülkemizde görülen paralel gelişmeler çerçevesinde bu dönemde artık günümüzde kendilerine daha çok Alevî nitelmesi kullanılan söz konusu ocak ve gruplarla ilgili hem dîni, sosyal ve siyâsî alanlarda farklı konu başlıkları tartışılmış hem örgütlenme hususunda bir değişim yaşanmış hem bu gelişmelere bağlı olarak yayınlarda da doğal bir çoğalma görülmüştür.

1. Alevî Nitelmesi Gelenek Ya da Mensupları Hakkında Yapılan Araştırmalar

Gerek ülkemizde gerek yurt dışında yapılan ve işaret edilen bu süreçlere bağlı olarak ortaya çıkan tartışmalara ve konunun ele alınış şekillerine bakıldığında bunların pek çoğunda bilimsel hassasiyetlerin gözetilmesinden ziyade birtakım ideolojik ve taraflı yaklaşımların sergilendiği göze çarpmaktadır. Bu hususun yayın faaliyetleri bağlamında kaleme alınan eserlerde de varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Nitekim bu süreçte farklı kategorilerde ve mahiyette pek çok kitap yazılmış, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü

² Sönmez Kutlu, *Çağdaş İslamî Akımlar ve Sorunları* (Ankara: Fecr Yayınları, 2008), 10; Necdet Subaşı, “Türk Modernleşmesi ve Alevîler”, *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*, edit. Ahmet Yaşar Ocak (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 110; Abdullah Alperen, “Alevî(lik) Modernleşmesine Dair Düşünceler”, *Dem Dergi* 2/6 (2009): 76, 79.

³ Anadolu’da söz konusu ocak ve gruplar için Alevî nitelmesinin kullanılmaya başlanması hakkında bkz. İrene Melikoff, *Uyur İdik Uyardılar Alevîlik-Bektaşîlik Araştırmaları*, trc. Turan Alptekin (İstanbul: Cem Yayınları, 1994), 53; Hasan Onat, “Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine”, *İslâmiyât* 7/3 (2003): 124; Ömer Faruk Teber, “Osmanlı Belgelerinde Alevîlik İçin Kullanılan Dini - Siyasi Tanımlamalar”, *Anadolu’da Alevîliğin Dünü ve Bugünü*, edit. Halil İbrahim Bulut (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010), 71; Cenksu Üçer, *Alevîlikte Musâhiblik* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2015), 35-36.

ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi⁴ örneğinde görüldüğü üzere kurulan bir takım araştırma merkezlerinin süreli yayınları daha çok Alevî nitelime gelenek ve mensuplarının târihi, dîni, kültürel, folklorik, sosyolojik yönünü ele alan bilimsel dergiler çıkarmış⁵, yanı sıra sosyal bilimler alanında yayın yapan süreli bilimsel dergiler de bu konu hakkında özel sayılar yayımlamış,⁶ bu konunun farklı boyutlarını ele alan editoryal derleme eserler kaleme alınmıştır.⁷ Bu çalışmaların özellikle amatör olanlarının pek çoğunda bilimsel hassasiyetlerin gözetilmesinden ziyade birtakım ideolojik ve taraflı yaklaşımların sergilendiği hususu, bu dönemde konu hakkında çalışma yapan yazar ve araştırmacıların yaptığı çalışmalara göz atıldığında da açıkça görülmektedir.⁸

Bu çalışmaların, özellikle bilimsel olmayanlarının konu hakkında çok farklı, hatta birbirine çok uzak görüşler ileri sürdükleri hemen

⁴ Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi 1987 yılında kurulmuş, 2018'e kadar Gazi Üniversitesi bünyesinde faaliyetlerini yürütmüş; bu tarihten itibaren Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesine bağlanmış ve Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Veli Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi adını almıştır.

⁵ Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi yayını olarak 1994 yılından itibaren farklı isimlerle yayımlanan ve en son Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi adını alan dergi, 2018/87 (Eylül/Güz) sayıdan itibaren Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesine bünyesinde yayın faaliyetlerine devam etmektedir. Bu noktada yurt dışında faaliyet yürüten Alevî Bektaşî Kültür Enstitüsünün de Alevîlik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi adında süreli yayın çıkardığına da işaret edilmelidir.

⁶ Türk Yurdu Dergisi 1994 yılında (*Türk Yurdu*, Alevîlik-Bektaşîlik, 88 (1994)); Folklor/Edebiyat Dergisi 2002 yılında (*Folklor/Edebiyat Dergisi*, Alevîlik, 1-2/29-30 (2002)); Dini Araştırmalar Dergisi 2009 yılında (*Dini Araştırmalar Dergisi*, Alevîlik, 12/33 (2009)); Değerler Eğitimi Merkezi (Dem) 2009 yılında (*Dem Dergi*, Alevîlik, 6 (2009)) Alevîlik konusunu Özel Sayılarında ele almıştır.

⁷ *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*, edit. Ocak, Ahmet Yaşar (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009); *Anadolu'da Alevîliğin Dünü ve Bugünü*, edit. Halil İbrahim Bulut, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010).

⁸ Bu konuda yapılan bilimsel ve popüler çalışmaların genel bir değerlendirmesi için bkz. Karin Vorhoff, "Türkiye'de Alevîlik ve Bektaşîlikle İlgili Akademik ve Gazetecilik Nitelikli Yayınlar", çev. Bilge Kurt Torun, Hayati Torun, *Alevî Kimliği*, edit. T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere (İstanbul: TVY Yayınları, 1999), 32-66.

dikkat çekmektedir. Bu, işaret edilen gelişmelere bağlı olarak anlamlandırılabilir bir durum olarak görülebilir. Ancak bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların da bazen söz konusu amatör ve popüler çalışmalara dayanmalarının, tablonun bilimsel kriterlere tam uyumlu ve sağlıklı bir biçimde şekillendirilememesine yol açtığı görülmektedir. Bunun, Alevî gelenek ya da mensupları hakkında yürütülen çalışmalarda, söz konusu popüler yaklaşımların, mutlaka dikkate alınması gereken temel bilim alanlarının metodolojisinden ve kriterlerinin süzgecinden geçirmeden çalışmalara taşınması sonucunda ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Bu nedenle yapılan çalışmalarda görülen bilgi ve bilimsel formasyon eksikliği, kaynakların yeterince incelenmemesi, metot yanlışlığı, kişisel duruşlar ve ideolojik yaklaşımlar vb. hususların, konuyu daha da karmaşıklaştırdığına şahit olunmaktadır.

Alevî nitelemeli geleneğin statüsü ya da neliği hakkında dile getirilen görüşlere kabaca göz atmak bile bu konudaki karmaşıklığın boyutlarını açıkça göstermeye yetmektedir. Alevîlik, “kültürdür, yaşam biçimidir, İslâm’ın Anadolu yorumudur, Zerdüştlüktür, Türk dinidir, ulusçuluktur, solculuktur ve sosyalizmdir, materyalist bir felsefedir, tasavvuftur, tarikattir, heterodoks İslâm’dır, Şiîliktir, dindir, mezheptir”⁹ şeklindeki birbiriyle çok farklı ve bir o kadar da ilgisiz olan tanımlamalar ve görüşlerin dile getirilmesi, işaret edilen hususun net bir şekilde görülmesini sağlamaktadır.

Alevî nitelemeli gelenek ve mensupları (ocak ve gruplar) konusunda yapılacak bir çalışma, kuvvetli bir İslâm ilahiyatı, mezhepler tarihi, tasavvuf ve tasavvuf tarihi, dinler tarihi, sosyoloji, antropoloji ve tarih nosyonu ve metodolojisini gerekli kılarken, aynı zamanda, Alevî gelenek ve mensuplarındaki esnek ve karma yapıyı

---

⁹ Alevîliğin ne olduğu konusunda yapılan tartışmaları derleyerek toplu halde okuyucuya sunan bir çalışma için bkz. Baki Öz, *Alevîlik Nedir?* (İstanbul: Der Yayınları, 1996). Alevîliğin Alevî geleneğe mensup yazarlarca nasıl algılandığı hakkında bkz. İlyas Üzüm, *Günümüz Alevîliği* (İstanbul: İSAM Yayınları, 1997), 159-188. Bu konuda ayrıca bkz. Sayın Dalkıran, “Alevî Kimliği ve Anadolu Alevîliği Üzerine Bir Deneme”, *Ekev Akademi Dergisi* 6/10 (2002): 109-110.

dikkate alan ve bu yapının günümüzdeki yansımalarını irdeleyen alan araştırmalarına dayalı olarak da gerçekleştirilmesi gerekmektedir.¹⁰ Şehirleşmeyle beraber görülen örgütlenme gerçeğinin, 1960-70'li yıllarda daha çok ocak sistemine dayalı olarak şekillenmeye başlaması,¹¹ aslında bütün bu çalışmalarda öncelikle ve hala ocak sisteminin dikkate alınması gereken temel özellik olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ifade edilmelidir ki, öncelikle ülkemizde daha sonra da tabii ki dünyada Alevî gelenek ve mensupları hakkında yapılan tartışma ve çalışmalar söz konusu bilim dallarının metodolojisi, temel kavramları ve ocak sistemini dikkate alarak bu coğrafyada var olan özdeş ya da türdeş (Mevlevîlik, Kâdirilik vb.) diğer gruplarla da mukayeseli bir şekilde yürütülmelidir. Bu yapılmış olsaydı, Alevî gelenek ve mensupları hakkında bu kadar farklı tanım ve yaklaşımların ortaya çıkmayacağı ve bugün itibarıyla Alevî gelenek ya da mensupları hakkında statü, âdâb ve erkâna dair eserler ile mekanlar, ibadet dili vb. konularda sloganlaştırıldığı görülen bazı kabullerin de en azından daha ihtiyatlı kullanılacağı şüphesizdir.¹²

Günümüzde Alevî gelenek ve mensupları (ocak ve gruplar) ile ilgili tartışmaların sağlıklı bir biçimde yapılabilmesi ve bu tartışmalar sonucu Alevî gelenek ve mensuplarının doğru olarak bilinmesi ve doğru sonuçlara ulaşılabilmesi için, yukarıda işaret edilen bilim dallarının metodolojileri kullanılmak suretiyle temel prensip ve karakteristiklerinin, teorik/inançlar, pratik/ibadetler, kültür, zihniyet veya ahlak¹³ bağlamlarında ortaya konularak öncelikle Alevî geleneğin oturduğu temel zeminin açığa çıkarılması gerekmektedir. Nitekim ister târihî yönünü, ister dîni yönünü, ister kültürel ve folklorik yönünü, isterse sosyolojik yönünü ele alsın, Alevî gelenek ve mensupları hakkında yapılan her çalışmada bu

¹⁰ Üzüm, *Günümüz Alevîliği*, 1, 2, 186.

¹¹ Üçer, *Musâhiblik*, 194-198.

¹² Üçer, *Musâhiblik*, 15-17.

¹³ Alevî nitelendirilen gelenek inanç boyutlu olduğu için, bunun bütün yönleriyle anlaşılması için sosyologlar tarafından dîni tecrübenin ifade şekilleri olarak nitelendirilen unsurların göz önünde bulundurulması yerinde olacaktır. Dîni tecrübenin ifade şekilleri için bkz. Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*, trc. Ünver Günay (İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1995), 43-61.

temel zemin mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bu temel zemin iyi anlaşılmadığı zaman, yukarıda Alevî geleneğin statüsü, âdâb ve erkân merkezlerinin durumu, ibadet dili vb. birkaç örneğine işaret ettiğimiz üzere, yapılacak çalışmaların ve tartışmaların sağlıklı olması mümkün olmayacak, dolayısıyla Alevilik hakkındaki bilgisizliğin ve belirsizliğin sürmesine ve bu konu etrafında yapılan tartışmaların çerçeveden yoksun, temelsiz bir halde ve aynı zamanda konuyu daha da anlaşılmaz kılarak devam etmesine neden olacaktır. Bu temel zeminin sağlıklı olarak açığa çıkarılmasının ise Alevî gelenek mensuplarının sahip olduğu temel özellik olan ocak sisteminin merkeze alınmasıyla ancak mümkün olacağı açıktır.

Alevî gelenek ve mensupları, Din Sosyoloji,¹⁴ Tasavvuf Tarihi¹⁵ ve Mezhepler Tarihi alanında çalışma yapan akademisyenler ağırlıkta olmak üzere ülkedeki gelişmelere paralel bir şekilde İlahiyat Fakültelerinin de ilgi duydukları bir alan olmuştur. Özellikle Mezhepler Tarihçilerinin Mezhepler Tarihi metodolojisi ile konuyu farklı yönleriyle ele alan çalışmaları başta olmak üzere İlahiyat alanındaki çalışmalar, bahsedilen ideolojik ve taraflı yaklaşımlarla

¹⁴ Hüseyin Bal, *Sosyolojik Açıdan Alevi-Sünni Farklılaşması ve Bütünleşmesi* (İstanbul: Ant Yayınları, 1997); Fazlı Arabacı, *Alevilik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutları* (Samsun: Etüt, 2000); Recep Cengiz, *Çamiçi Beldesinde Dini Hayat; Alevilik Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, 2000); Selim Eren, *Sosyolojik Açıdan Ordu Yöresi Aleviliği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002); Abdülkadir Sezgin, *Sosyolojik Açıdan Alevilik-Bektaşilik* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002); Yahya Mustafa Keskin, *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği Elazığ Sünköy Örneği* (Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2004); aynı yazar, *Kentleşme Sürecinde Alevilik Gelenek ve Modernizm Arasında Gelgitler – Elazığ Örneği* (İstanbul: Kıvılcım Ajans, 2009); Necdet Subaşı, *-Sırrı Fâş Eylemek- Alevi Modernleşmesi* (Ankara: Kitâbiyât, 2005); Ahmet Taşğın, *Türkmen Aleviler –Diyarbakır Örneği-* (İstanbul: Ataç Yayınları, 2006); Özcan Güngör, *Ârâf'taki Kimlik: Alevilik/Bektaşilik* (Ankara: Akasya Kitap, 2007); A. Faruk Sinanoğlu, *Türk Kültüründe Alevi-Bektaşi Olgusu (Malatya Örneği)* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008).

¹⁵ Mahmut Riyat Bakır, *Tasavvufî Bir Kavram Olarak Cem ' ve Bektaşilik'teki Yorumu* (Ankara: Alternatif Yayınları, 2003); Cengiz Gündoğdu, *Hacı Bektaş-ı Velî Öğretisi ve Takiğçileri Hakkında Metodik Yeni Bir Yaklaşım* (Ankara: Aktif Yayınları, 2007).

âdetâ mecrasından çıkarılmak üzere olan Alevîlik konusunun asıl mecrasında görölmesi noktasında önemli katkıları sağlamıştır.

Mezhepler Tarihçileri, Alevî nitelermeli geleneğin tarihi arka planını,¹⁶ dînî statüsünü,¹⁷ inanç esasları hususundaki kabullerini,¹⁸ ibadet hayatı ile ilgili pratiklerini,¹⁹ bu geleneğe rengini veren kavramlar ve değerlerini,²⁰ âdâb ve erkân ile erkâna kaynaklık eden eserlerini,²¹ ayrıca günümüzde ortaya çıkan

¹⁶ Mustafa Ekinci, *Anadolu Alevîliğinin Tarihsel Arka Planı* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2002); M. Saffet Sarıkaya, *Anadolu Alevîliğinin Tarihi Arka Planı (XI-XIII. Yüzyıl)* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2003); Hasan Onat, “Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine”, 111-126; Ümit Erkan, *16. Yüzyılda Osmanlı’da Kızılbaş Ayaklanmaları* (Ankara: Araştırma, 2016).

¹⁷ Sönmez Kutlu, “Alevîliğin Dinî Statüsü: Din, Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortodoksi veya Metadoksi”, *İslâmîyât* 7/3 (2003): 31-54; Cenkü Üçer, “Tokat Örneğinden Hareketle Alevîlik Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 34 (2005): 229-268; M. Saffet Sarıkaya, “Alevîlik-Bektaşîliğin Tasavvufî Boyutu Üzerine”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 82 (2017): 9-23.

¹⁸ İlyas Üzüm, *Kültürel Kaynaklarına Göre Alevîlik* (İstanbul: Horasan Yayınları, 2002); aynı yazar, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2007); Metin Bozkuş, “Günümüzde Sivas ve Çevresinde Yaşayan Alevîlerde İnanç Esasları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24-25 (2007): 11-31; Ömer Faruk Teber, *Bektâşî Erkânâmelerinde Mezhebi Unsurlar* (Ankara: Aktif Yayınları, 2008); Harun Yıldız, “Türkiye’de Alevîliğin İnanç ve Ahlakî Değerleri”, *Anadolu’da Alevîliğinin Dünü ve Bugünü*, edit. Halil İbrahim Bulut (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010), 405-455.

¹⁹ Cenkü Üçer, “Geleneksel Alevîlikte İbadet Hayatı, Bazı Âdâb Ve Erkân”, *Anadolu’da Alevîliğinin Dünü ve Bugünü*, edit. Halil İbrahim Bulut (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010), 457-510.

²⁰ M. Ali Büyükkara, *İmamet Mücadelesi ve Haşimoğulları* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1999); M. Saffet Sarıkaya, *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu’da Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002).

²¹ Harun Yıldız, “Anadolu Alevîliğinin Yazılı Kaynaklarına Bir Bakış”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 30 (2004): 323-359; Sönmez Kutlu, *Alevîlik-Bektaşîlik Yazıları, Alevîliğin Yazılı Kaynakları, Buyruk, Tezkire-i Şeyh Safî* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006); Şeyh Safiyeddin Erdebîlî, *Makâlât Şeyh Safî Buyruğu*, haz. Sönmez Kutlu, Nizamettin Parlak (İstanbul: Horasan Yayınları, 2008); Doğan Kaplan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevîlik* (Ankara: TDV Yayınları, 2010).

tezahürlerini ve alandaki mevcut durumlarını²² ve Alevilik üzerinden tartışılan bazı güncel konuları²³ ele alan çalışmalar yapmak suretiyle Aleviliğin mecrasında anlaşılmasında önemli rol oynamıştır.

Alevî nitelemeli geleneğe mensup ocaklar hakkında sırf ocakları ele alan müstakil çalışmalar yapılmakla birlikte,²⁴ Mezhepler Tarihçileri tarafından yürütülen alan araştırmalarında ocak sistemini dikkate alan çalışmalar ortaya konulup çalışmaların bu meyanda şekillendirilmesi²⁵ akademik çalışmalar açısından oldukça dikkate değerdir. Daha sonraki süreçte Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'nin süreli yayını

²² Yusuf Ziya Yörükân, *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, Eklerle Yayına Haz. Turhan Yörükân (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998); Metin Bozkuş, *Sivas Aleviliği* (1. Baskı, Sivas: 2000; 2. Baskı, Isparta: Fakülte Kitabevi, 2006); Harun Yıldız, *Anadolu Aleviliği Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2004); Cenksu Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2005); Fevzi Rençber, *Hakk Muhammed Ali Aşkı, Adıyaman Alevileri* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2016).

²³ Kutlu, *Alevilik-Bektaşilik Yazıları*, 69-114; Hasan Onat, "Kimlik-Teoloji İlişkisi Bağlamında Alevilik-Bektaşilikle İlgili Kimlik Tartışmaları Üzerine", *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi [Prof. Dr. Irene Melikoff'un Anısına]* 1 (2009): 18-34; Harun Yıldız, "Alevî-Bektaşî Geleneğinde Musahiplik", *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*, edit. Ahmet Yaşar Ocak (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 397-413; Fevzi Rençber, *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilikte Cem ve Cem Evleri* (Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2018); Cenksu Üçer, "Cemevi: Âdâb ve Erkânın İcrâ Edildiği Mekan", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 88 (2018): 59-84.

²⁴ Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlar'da Alevi Yerleşmesi Ocaklar-Dedeler-Soyağaçları* (İstanbul: Mozaik Yayınları, 1995); Ali Yaman, *Alevilikte Dedeler Ocaklar* (İstanbul: Ufuk Matbaacılık, 1998); Hamza Aksüt, *Aleviler Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan* (Ankara: Yurt Kitap-Yayın, 2009); Mehmet Ersal, *Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi –Çubuk Havzası Örneği-* (Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, 2016).

²⁵ Üçer, *Geleneksel Alevilik*, 181-201; Üçer, *Musâhiblik*, 175-188, 194-209; Harun Yıldız, "Amasya Yöresinde Alevilik: Ocak ve Yapılar", *Uluslararası Amasya Sempozyumu: Tarih-Dil-Kültür-Edebiyat 2* (2017), 1527-1555; Fevzi Rençber, "Adıyaman Yöresi Alevî Ocakları", *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013): 159-170.

Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisinde ocaklara müstakil sayılar ayrılması burada mutlaka zikredilmelidir.²⁶

2. Alevî Nitelemeli Geleneğe Mensup Ocak ve Gruplar

2.1. Geleneksel Yapı: Ocak Sisteminin Mahiyeti

Günümüzde daha çok Alevî nitelemesi ile anılan gelenek, gerek sosyal hayat gerek tarikat hayatı kalıplarındaki dinî yapı olarak “ocak sistemine” dayanmaktadır. Nitekim Alevî nitelemeli topluluklar kendi aralarında geleneksel anlamda *metbu ocak* olarak bilinen *ana ocak* ya da *baş ocaklar* etrafında teşkilatlanmış ve ana ocağa bağlı alt ocaklar oluşturmak suretiyle şekillendirdikleri söz konusu ocak sistemini günümüze kadar taşımıştır.²⁷

Bilindiği üzere *ocak* ve onunla ilgili konular halkımız ve inanışları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel toplum algılarında her kesim tarafından ocağa atfedilen önemin atalar kültü, ateş kültü vb. etkenlere bağlı olarak şekillendiği düşünülebilir olsa da, ocağın tasavvufta kazandığı anlamının yanında “boy, soy, aile” anlamlarını da içermesi konumuz açısından önemlidir.²⁸ Çünkü, Alevî nitelemeli gruplar arasında ocak terimi ve sistemi, âdâb ve erkânı yürüten, kutsal soylara mensup (Ehl-i Beyt soyundan geldiğine inanılan seyyid) ve keramet sahibi oldukları kabul edilen dedelerin ailelerini ve bu aileler çevresinde oluşan organizasyonları ifade etmektedir. Alevî gelenek mensupları arasında her dede ve tâlib bir ocağa mensuptur.²⁹ Dolayısıyla geleneksel Alevîliğin temel kurumu “Dede Ocağı”dır ve hangi ülkede

²⁶ Söz gelimi Derginin 37. (2006 Bahar) sayısı ağırlıklı olarak Sultan Şücaaddin Veli Ocağı'nı ele almaktadır.

²⁷ Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlar'da Alevî Yerleşmesi*, 206. Ocak kelimesinin bugün Alevî olarak isimlendirilen toplulukların hiyerarşik sistemine de işaret ederek 15 ve 16. yüzyıl kaynaklarında zikredilmesi hakkında bkz. Bülent Akın, “Alevilikte Ocak: Kavramsal Çerçeveye ve Tarihi Arka Plana Yeni Bir Bakış”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 17/2 (2017): 244-256.

²⁸ Haşim Şahin, “Ocak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33: 316-317.

²⁹ Ali Yaman, “Alevîlerde Dedelik ve Dede Ocakları”, *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*, edit. Ahmet Yaşar Ocak (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 180.

yaşarsa yaşasın, etnik kökeni ne olursa olsun her Alevî gelenek mensubunun bağlı olduğu bir “Dede Ocağı” vardır. Rehber, pîr ve mürşidden oluşan bu Dede Ocak yapılanmasının tâlibleriyle birlikte ele alınması gerekmektedir.³⁰

Bunun tarihi arka planında köyler oluşturacak şekilde toprağa yerleşmekte olan göçebe aşiretlerin birtakım derviş zümreleri meydana getirmeleri yer almaktadır.³¹ Özellikle şehirlerden uzak yerlerde çoğu göçebe ve yarı göçebe grupların arasında kurulan tekke ve zâviyelerin kurucuları pozisyonunda olan ve kurulan bu tekke ve zâviyelerin başında bulunan şeyh ve dervişler, yeni kurulan yerlere yerleşen göçmenlerin öncüleri, kabile başkanları veya büyük babalarıydı. Nitekim, Orta Asya’dan göçlerle beraber geldikleri aileleri ile uygun yerlere yerleşen ve mensubu buldukları kabilelerin hem şefi hem de dînî reisleri olan bu şeyhler,³² açtıkları zâviyelerle çevrelerindeki hayatın bütün maddî ve manevî yönleriyle meşgul olmuşlardır.³³ İşte müridleri daha çok kendi aile ve soylarının birer mensubu olan ve içlerinde yaşadıkları ve yönettikleri kabilelerin başında, din adamı, büyücü, hekim ve şair kimliğini bir arada toplayan bu şeyh ve dervişler, Anadolu dînî tarihinde önemli bir role sahip olmuşlardır.³⁴ Nitekim, bir aşiretin muhtelif gruplarının göçler dolayısıyla gidip yerleştikleri farklı noktalarda aynı isim altında köyler ve zâviyeler kurması ve evliyâlar kabul etmiş olması konuyu daha da anlaşılır kılmaktadır.³⁵

³⁰ Aksüt, *Aleviler*, 9.

³¹ Ömer Lütfî Barkan, “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”, *Vakıflar Dergisi* 2 (1942): 285 (11. dipnot).

³² Hamza Aksüt, birkaç örnek istisna tutulursa, bu şeyhlerin ya da dedelerin kabilelerinin aşiret reisi olmadıklarını düşünmektedir. Aksüt, *Aleviler*, 24.

³³ Barkan, “Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”, 295; Melikoff, *Uyur İdik*, 31-32; Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1996), 64-65.

³⁴ Barkan, “Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”, 284-285; Ocak, *Babaîler*, 71-72.

³⁵ Barkan, “Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”, s. 295-296. Hasluck da haklarında uydurulan menkıbeler ne olursa olsun pek çok tekkenin bir aşiret evliyâsı mezarı olarak kurulduğunu düşünmektedir. Frederick William Hasluck, *Anadolu ve Balkanlar’da Bektaşilik*, trc. Yücel Demirel (İstanbul: Ant

Günümüze kadar varlığını koruyan ocak sistemi dikkate alındığında, göçebe dervişlerin yerleşik hayata geçip aşiret ağırlıklı köyler kurmalarından ziyade, yerleşik hayata geçip köyler kuran göçebe aşiretlerin birtakım derviş zümreleri meydana getirdikleri vakıya daha uygun görünmektedir. Zira, genel olarak ilk İslâmlaşma sürecinde bile bazı tasavvufî hareketlere muhatap oldukları bilinen ve Anadolu'da da benzer bir ortam ve etki ile karşılaşan bu toplulukların, köyler oluşturulurken akrabalığın önemli bir etken olduğu göz önünde bulundurulduğunda,³⁶ tasavvuf anlayışlarını *Anadolu'ya taşımış oldukları sosyal yapıya uyarlamış olmaları*, yukarıdaki yaklaşımı doğrulamaktadır. Günümüzdeki ocak sistemine dayalı geleneksel yapının da bu kabule uyduğu görülmektedir. Nitekim, Alevî nitelemeli topluluklar tarih boyunca Dede Ocağıyla paralel hareket etmiş ya da en azından bağına koparmamıştır. Boy, oba, oymak, ezbet gibi ana ocağa bağlı olan alt topluluklar Dede ocaklarının tâlibleri olmuştur.³⁷

2.2. Ocak Sisteminin Mevcut Durumu

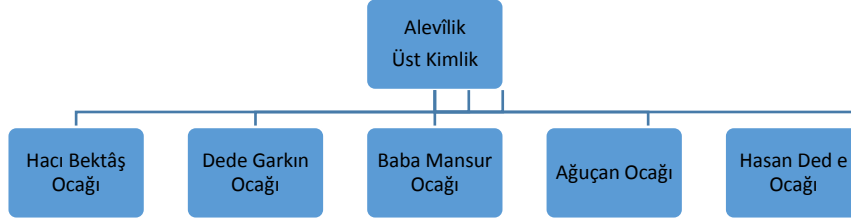
Ana ya da baş ocak ve buna bağlı alt ocaklar yapılanmasının bugünü hakkında son zamanlarda önemli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Aksüt'ün alan araştırmalarıyla desteklediği bir çalışma ortaya koyarak kamuoyuyla paylaştığı veriler bunun güzel örneklerinden biridir. Aksüt; günümüzde devam eden konular, mürşide bağlı pîr ocağı üyelerinin verdikleri bilgiler, mürşide bağlı pîr ocağı tâliblerinin söyledikleri, pîr ocağıyla musâhib olan diğer pîr ocaklarının mürşid ocak konusundaki söylemleri, halk ozanlarının deyişlerindeki söylemler ve aynı tâliblere (aşiret, boy, oba, ezbet vb.) sahip olma türünden şu anda elde olan verilere dayanarak 5 ana/baş ocak kabul etmekte ve bunları *Hacı Bektâş Ocağı*, *Dede Garkın Ocağı*, *Baba Mansur Ocağı*, *Avuçan/Ağuçan Ocağı* ve *Hasan Dede Ocağı* olarak sıralamaktadır.

Yayınları, 1995), 83. Ayrıca bkz. Yaman, "Alevîlerde Dedelik ve Dede Ocakları", 179-182.

³⁶ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978), 311.

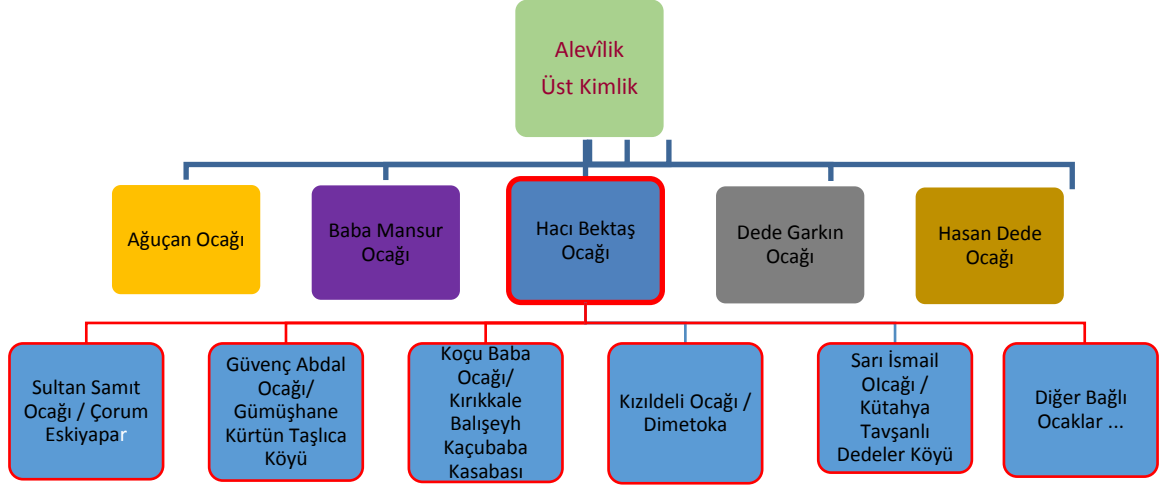
³⁶ Barkan, "Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", 285 (11. dipnot).

³⁷ Aksüt, *Aleviler*, 10.

Aksüt'e göre meselâ mürşid ocağı ya da ana ocak olan Hacı Bektaş'a bağlı olan alt ocaklar ya da pîr ocakları Çorum Eskiyaşar köyü merkezli Sultan Samıt Ocağı, Gümüşhane Kürtün Taşlıca köyü merkezli Güvenç Abdal Ocağı, Kırıkkale Balıseyh Koçubaba kasabası merkezli Koçu Baba Ocağı, Hüseyin Gazi Ocağı, Seyit Cemal Sultan Ocağı, Şeyh/Işık Çakır Ocağı, Kütayha Tavşanlı Dedeler köyü merkezli Sarı İsmail Ocağı, Dimetoka merkezli Kızıldeli (Seyit Ali Sultan) Ocağı'dır.³⁸

³⁸ Bu ocaklar ve bu ocaklara bağlı olan tâliblerin yerleşim yerlerinin detayları için bkz. Aksüt, *Aleviler*, 31- 248.

Aksüt eserinde ayrıca bu sisteme tam adapte edilemeyen, diğer bir ifadeyle rehber, pîr ve mürşid konumlarından hangisine sahip olduğu bilinmeyen ve bundan dolayı konumu belli olmayan bazı ocaklardan da bahsetmektedir. Aksüt'e göre, bunlardan çoğu kendilerinin Hacı Bektâş'a bağlı olduklarını söylese de, bu XIX. yy. ortalarına ait bir gelişmedir. Ayrıca bazı ocakların birbirleriyle bağlantıları noktasında bazı ipuçları olsa da şu andaki veriler bunu tam olarak sağlamamaktadır. Dolayısıyla bu ocaklar zamanla bağımsızlaşıp hem rehber hem pîr hem de mürşid konumunda olduklarını ileri sürmüşlerdir. Halbuki "kendisi görülmeyen bir dedenin tâlibi görmesi kabul edilebilir bir durum değildir." Bu noktada bir hususa değinmekte fayda vardır. Bu ocaklardan bazıları Hacı Bektâş Tekkesi ile hem gelenek hem de tarihsel olarak doğrudan ilişkili iken; diğerleri tarihsel süreçte Bektâşileşme olgusu sonucunda bir ilişki kurmuştur.³⁹ Burada doğrudan ilişkiden kasıt, bir şekilde Hacı Bektâş Tekkesi'nde görev aldıktan sonra Tekke'den ayrılarak farklı bölgelerde yerleşip süreği devam ettiren kişilerin oluşturdukları ocaklardır. Sözgelimi Kızıldeli ve Güvenç Abdal

³⁹ Suraiya Faroqhi, *Anadolu'da Bektâşilik*, çev. Nasuh Barın (İstanbul: Simurg Yayınları, 2003), 60.

Ocakları bunun için güzel birer örnektir. İkincisine örnek bağlamında aslında kendileri müstakil ocak olmakla beraber daha sonra Bektâşîleşen bütün *Ocazkâdeler* zikredilebilir.⁴⁰

Aksüt, konumu belli olmayan bu ocakları ise şu şekilde sırlamaktadır: Tokat Erbaa Keçeci köyü merkezli Keçeci Baba Ocağı, Divriği merkezli Garib Musa Ocağı, İzmir Narlıdere merkezli Tahtacı Yanyatır (Durhasan Dede) Ocağı, İslahiye'nin Çerçili ve Aydın'ın Reşadiye köyü merkezli Tahtacı Hacı Emirli (İbrahim Sani) Ocağı, Hozat'ın Dervişcemal köyü merkezli Derviş Cemal Ocağı, Tunceli Dedeğaç köyü merkezli Seyit Seyfeddin/Şeyh Delil Behrican Ocağı, Erzincan merkez Vağaver, Kıştim vb. köyler ile Kemah Nekkaroğlu vb. köylerde yerleşen Ali Abbas Ocağı, Tunceli Pertek Sisan köyü merkezli Seyyid Sabun (Seyfi) Ocağı, Şarkışla Yahyalı, Merzifon Hırkalı ve Gürün Mağara köyü merkezli, Keçeci Baba ocağı mensubu Seyyid Selahaddin Ocağı, Sivas Kangal Küleklî, Elazığ merkez Şabanlı ve Yozgat Aydıncık Kırtılım köyleri merkezli İmam Rıza Ocağı, Eskişehir Seyitgazi Arslanbeyli köyü merkezli Şücaeddin Veli Ocağı, Erzincan Kemaliye Ocak köyü merkezli Hıdır Abdal Ocağı, Bulgaristan Niğbolu Alvanar köyü merkezli Ali Koç Baba Ocağı, Gaziantep, Sivas Yıldızeli Davulalan ve Çorum Alaca Güllük merkezli Gözü Kızıl Ocağı, Sivas Divriği Gemhu (Akpelit) köyü merkezli Koca Haydar Ocağı.⁴¹

Burada Aksüt'ün “konumu belli olmayan ocaklar” hakkında verdiği bu listedeki bazı ocakların durumu dikkate alındığında, beş ile sınırladığı ana ocak sayısını 5 ile sınırlandırmamak gerektiği anlaşılmaktadır. Zira Aksüt tarafından “konumu olmayan ocaklar” başlığı altında yer verilen bazı ocakların, farklı tasavvufî gelenek ve silsilelere sahip olmaları ve yine kendilerine bağlı alt grupların bulunması sebebiyle ayrı ana ocak sayılacakları anlaşılmaktadır. Bu kanaatimizi ortaya koyacak bir misali zikretmek yerinde

⁴⁰ Bu ocazkâdelerle beraber Çelebi Bektâşîler ve Babağan Bektâşîler ve bunların iç örgütlenmeleri için bkz. Baki Öz, *Bektaşilik Nedir? (Bektaşilik Tarihi)* (İstanbul: Der Yayınları, 1997), 230- 249.

⁴¹ Aksüt, *Alevîler*, s. 249-309. Bingöl ve Muş'ta bulunan ocaklar ve yapılanması hakkında bkz. Gıyasettin Aytaş, *Bingöl, Muş, Varto Yörelerindeki Ocaklar, Oymaklar ve Boylarla İlgili Araştırma Notları* (Ankara: Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli ve Türk Kültürü Araştırma Merkezi Yayınları, 2010).

olacaktır. Aksüt'ün "konumu belli olmayan ocaklar" listesinde zikrettiği Keçeci Baba Ocağı ana ocakların daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre merkezi Tokat Erbaa Keçeci köyünde bulunan Keçeci Baba'ya bağlı olan alt gruplar bulunmaktadır. Ocağın merkezi Tekke'nin de bulunduğu Keçeci Köyü'nde iken, Turhal Karkın köyündeki *Aziz Baba Ocağı*, Amasya Avşar köyündeki *Nebioğlu Ocağı* ve yine Amasya Yassıçal (Ebemü) köyündeki *Ergonaş Ocağı*⁴² ile Şarkışla Yahyalı, Merzifon Hırkalı ve Gürün Mağara köyü merkezli *Seyyid Selahaddin Ocağı*⁴³ Keçeci Baba Tekkesi'ne bağlı olan alt ocaklar (kollar)dır. Keçeci Baba'nın Ahî geleneğinin temsilcisi olması ve müstakil bir ocak olma durumu dikkate alınarak Aksüt'ün konumu olmayan kategorisinde değerlendirdiği Keçeci Baba Ocağının da müstakil bir ana ocak olarak önerdiğimiz yapılanmada yer alacağını göstermektedir. Keçeci Baba Ocağının da ana ocak bağlı alt ocak sisteminde yapılanması ve diğer gruplardan farklı bir tasavvufi geleneğe mensup olması, müstakil ocak olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır.

Nitekim bunun diğer bir misalini Tahtacılar'da görmek mümkündür. Mersin Tahtacıları üzerine yapılan bir araştırmada bölgedeki Çaylak aşiretinin Yanınyatır; Aydınlı ve Üsküdarlı (Üskürdeli) aşiretlerinin ise Emirli ocağına bağlı olmaları,⁴⁴ "Alevî nitelimeleli gelenek mensuplarının ocaklara bağlı olarak yapılandıkları" ve bunun en sağlıklı yapılandırma olduğu şeklindeki tespitimizin, Alevî geleneğe mensup bütün topluluk ve gruplar için geçerli bir yapılandırma biçimi olduğunu somut bir şekilde ortaya koymaktadır.⁴⁵

⁴² Üçer, *Geleneksel Alevîlik*, 200.

⁴³ Aksüt, *Aleviler*, 294-296.

⁴⁴ Ali Selçuk, *Tahtacılar* (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2004), 44-46.

⁴⁵ Anlattığımız hususun Afyon, Isparta bölgesinde bulunan Alevî nitelimeleli ocaklardaki örneği hakkında bkz. Mehmet Ersal, "Alevî Kimliğine Ritüel ve Hiyerarşik Örgütlenme Merkezli Bir Bakış", *Günümüz Aleviliğinde Eğitim Çalıştayı Bildiriler ve Tartışmalar* (Isparta: 2009): 46-48. Şücaaddin Velî Ocağı ve buna bağlı alt ocaklar örneği için bkz. Hacı Yılmaz, "Sultân Şücaaddin Velî Zâviyesi ve Vakfına Ait Yeni Belgelere Bir Bakış", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 37 (2005): 8-10. Şah İbrahim Velî Ocağı ve bu ocağa bağlı gruplar için bkz. Hamza Aksüt, "Şeyh İbrahim

Adıyaman yöresinde ve Ankara Çubuk yöresi/havzasında varolan Alevî nitelemeli ocak ve gruplar hakkında yapılan çalışmalar da çerçevesini çizmeye çalıştığımız yapı hakkında önemli veriler sunmaktadır:

Adıyaman yöresinde başlıca 6 ocak bulunmaktadır. Bunlar, Ağu İçen Ocağı (Karadonlu Can Baba), Kureyşan, Üryan Hızır, Seyyid Derviş Cemal, Derviş Gevr ve Şah Memi Hacıyan Ocağı'dır. Merkezi Tunceli Hozat'ta olan Ağu İçen Ocağı, Adıyaman'daki pir ocakları tarafından müşşid ocağı olarak kabul edilmektedir. Merkezi Adıyaman'da olan Kureyşan ocağının Tunceli'de bağluları ve hizmet yürüten dedeler bulunmaktadır. Adıyaman'da mensupları bulunan Üryan Hızır Ocağının merkezi ise Tunceli, Hozat Meze köyündedir. Tokat'ta bulunan Hubyar ocağının müşşid ocağı olarak kabul edilen Üryan Hızır ocağı diğer taraftan da bir pir ocağıdır. Adıyaman'da müntesipleri olan Seyyid Derviş Cemal ocağı ise Hacı Bektaş ocağına bağl bir ocaktır. Tunceli, Bingöl ve Muş Varto'da tâlibleri bulunan Derviş Gevr ocağının merkezi Adıyaman olarak kabul edilmektedir.⁴⁶

Mehmet Ersal'ın doktora tezi olarak çalıştığı Çubuk Havzası örneğı de konumuzu teyit eden veriler ortaya koymaktadır. Çalışmasında aynı zamanda Hamza Aksüt ve Baba Mansur ile Ağuçan ocaklarının bütün kollarını ele alan Erdal Gezik'in ocak tasnifleri ve ilişkilerini değerlendiren Ersal, Çubuk Havzası Ocakları olarak tanımladığı ocakları kendi içinde talip-rehber-pir ve müşşid sistemi ile işleyen bir hiyerarşisi olduğuna dikkat çekerek söz konusu hiyerarşiyi şu şekilde tespit etmektedir: Çankırı Orta ilçesinin Doğanlar köyü merkezli Mehemed Abdal Ocağı ve Çankırı Eldivan Seydi köyü merkezli Seyyid Hacı Muradî Velî Ocağı, Çankırı Şabanözü Mart köyü merkezli Seyyid Hacı Ali Tûrabî Ocağına bağlıdır. İstanbul'da medfun bulunan Cibâlî Sultan adına kurulu Seyyid Cibâlî Sultan Ocağı ile Seyyid Hacı Ali Tûrabî Ocağı da Çubuk Sele köyü merkezli Şah Kalender Velî Ocağı'na bağlıdır. Şah Kalender Velî Ocağı, Kırıkkale Hasan Dede Beldesi merkezli

---

Ocağı'nın Talibi Olan Oymak ve Köyler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 30 (2004): 139-162.

⁴⁶ Rençber, "Adıyaman Yöresi Alevi Ocakları", 159-170.

Karpuzu Büyük Hasan Dede Ocağına bağlıdır. Hasan Dede Ocağı, Eskişehir Seyitgazi Arslanbeyli köyü merkezli Şücaaddin Veli Ocağına bağlıdır. Şücaaddin Veli Ocağı ise Hacı Bektaş Veli Ocağına bağlıdır. ⁴⁷ Ancak burada Şücaaddin Veli Ocağı mensuplarının kendilerini Hacı Bektaş Veli Ocağına bağlı görmeyip müstakil bir ocak olduklarını dile getirdiklerine işaret edilmelidir. ⁴⁸

2.3. Alevî Nitelemeli Geleneğe Mensup Toplulukların Geleneksel Olarak Ocak Sistemine Göre İsimlendirilmesi

Günümüzde kendileri için Alevî nitelemesi kullanılan topluluk ve grupların isimlendirilmesi hususunda genellikle *mensup olunan ocağa göre* olanının geleneksel anlamda daha yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Nitekim ocaklar, bölgelerde Musâhibliği kabul etmeleri veya etmemeleri⁴⁹ ya da ocak dedelerin pozisyonları⁵⁰ vb. farklı özelliklerine bağlı olarak isimlendirilebilmekle birlikte, bu hususta önemli unsurlardan ve daha yaygın olanı, söz konusu toplulukların ocak sistemine bağlı olarak genelde mensup olunan ocaklara göre isimlendirilmesidir.

Söz konusu bu ocak isimleri, örnekleri görüleceği üzere, Ağu İçen (Ağuçan), Ağlarca İbrahim, Baba Mansur, Cibâli Sultan, Garib

⁴⁷ Ersal, *Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi*, 63.

⁴⁸ Medine Sivri, “Alevilik-Bektaşilik İnancı ve Seyyid Sultan Şücaaddin Veli Ocağı Üzerine Genel Değerlendirmeler ve Ocak Dedesi Mehmet Demirtaş ile Ocak ve Alevilik-Bektaşilik İnanç Pratikleri Üzerine Söyleşi”, *Anadolu ve Balkanlarda Şücaaddin Veli'nin Yeri ve Önemi*, der. Mehmet Demirtaş (Eskişehir: 2013), 47.

⁴⁹ Bu hususta bir örnek zikredilecek olursa, Tokat'taki Bektâşî gruplar ya da Hacı Bektaş Tekkesi'ne bağlı olanlardan musâhibliği kabul edenler “*Sofu*”, musâhibliği kabul etmeyenler ise “*Bektâşî*” ya da “*Alevî*” şeklinde isimlendirilmektedir. Üçer, *Geleneksel Alevilik*, 184.

⁵⁰ Yine Tokat bölgesindeki Bektâşîler arasında yaygın olan isimlendirmelerden biri, merkez tekke ile ilişkili olarak görülebilecek “*dedelerin isimlendirilmesine*” göre olanıdır. Nitekim bölgede mülâkata tabi tutulan Bektâşîlere yöneltilen “Bektâşîler’in hangi grubuna mensupsunuz?” ya da bölgedeki bu yapıyı daha net ortaya koymak için kendilerine yöneltilen ve önceki kalıbı daha anlaşılır kılan “ne Bektâşîsiniz?” sorusuna verilen cevaplarda görülen *Dedeci*, *Vekilci*, *Sırrıcı* vb. ifadeler, kendileri tarafından da bu yapılandırmanın sürdürüldüğünü ve kendilerini isimlendirmede bu tür nitelendirmelerin pratik olması açısından daha çok tercih edildiğini açıkça göstermektedir. Bkz. Üçer, *Geleneksel Alevilik*, 185-191.

Musa, Güvenç Abdal, Eraslan, Hacı Emirli, Hacı Kureyş, Hasan Dede, Hubyar Sultan, Hüseyin Gazi, Hıdır Abdal, Keçeci Baba, Kızıldelili, Kul Himmet, Pir Sultan, Sarı Saltık, Seyyid Battal Gazi, Seyyid Hacı Ali Muradî, Seyyid Ali Sultan, Seyyid Hacı Ali Turâbî, Seyyid Cemal, Seyyid Mahmud Hayrânî, Sinemilli, Şah İbrahim Velî, Üryan Hızır, Yalınca Abdal, Yanyatır⁵¹ gibi genelde o süreği kuran ya da yürüten kişilerin adları veya sıfatlarına göre verilmiştir.⁵² Bu kişilerin ise genellikle kendilerine bağlı olan tâliblerle aynı boy, soy ve aşiretlere mensup oldukları bilinmektedir.⁵³

Alevî gelenek mensubu topluluk ve gruplarla ilgili yürütülen çalışmalarda ocak sisteminin esas alınmasının sağlıklı sonuçlar için gerekli olduğunu isimlendirme üzerinden de bir örneklendirme ile vermek yerinde olacaktır. Bilindiği üzere Alevî gelenek mensupları ile ilgili çalışmalar Alevî-Bektâşî, Alevî/Bektâşî, Alevî ve Bektâşî gibi bir kullanımı sıklıkla tercih etmektedir. Yazımızda ele aldığımız ocak sistemi, Alevîlik hakkında yapılan çalışmalarda yaygın olarak kullanılan, ancak Alevîlik ve Bektâşîliği özdeşleştirdiği mi yoksa farklılaştırdığı mı net bir şekilde anlaşılmayan, söz konusu bu kullanımların da Alevî geleneğe mensup ocak ve grupların fiili durumunu tam olarak ortaya koyma hususunda yeterli ve bütün grupları kapsayıcı olamadığını göstermektedir. Bu konuda çalışan akademisyenlerden bu noktayı işaretle en azından iki ana ekol ve

⁵¹ Ocak isimleri hakkında bkz. Yaman, *Alevilikte Dedeler Ocaklar*, 86-100; Veli Saltık, *İz Bırakan Erenler ve Alevi Ocakları* (Ankara: Kuloğlu Matbaacılık, 2004), 37-252; Filiz Kılıç v.dğr. *Ana Hatlarıyla Horasan'dan Anadolu'ya Alevîlik ve Bektaşîlik (Erenler, Evliyâlar, Ocaklar, Ritüeller ve Tarihi Süreç)* (Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, 2008), 88-91.

⁵² Yaman, "Alevîlerde Dedelik ve Dede Ocakları", 182-183. Yaman bu isimlendirmede mensup olunan soy, gösterilen keramet ve yürütülen hizmetin belirleyici olduğunu kaydetmektedir.

⁵³ Bektâşî grupların ocaklara göre isimlendirilmesine Tokat bölgesinden bir örnek verilebilir. Buna göre Tokat bölgesindeki Bektâşî grupları, Kızıldelili (Tokat merkez), Eraslanlı (Almus Cihet kasabası Alan köyü), Yağmurlu (Yeşilyurt ilçesi Yağmur köyü), Bostankolulu (Reşadiye, Turhal), Güvenç Abdallı (Niksar), İmam Rızalı (Zile merkez ve Küçükaköz köyü), Ağlarcılı (Zile merkez ve Akkılıç köyü) vb. isimlerle anılmaktadır. Üçer, *Geleneksel Alevîlik*, 184.

merkezi dikkate alarak Bektaşî Alevîler ve Kızılbaş Alevîler⁵⁴ şeklinde tercihler kullanıldığı görülmektedir. Ancak burada işaret ettiğimiz ocak yapılanması, farklı tasavvufî gelenek mensubiyetleri ve ocak yapılanmasına uyarlanmış hiyerarşik tekke yapılanması isimlendirmelerde de bu sistemin esas alınmasının daha sağlıklı değerlendirmeler için gerekli olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda, sözgelimi, Bektâşî Alevîler, Erdebil Sufiyân Süreği Talibi (Kızılbaş) Alevîler ya da Dede Garkınlı Alevîler, Baba Mansurlu Alevîler, Tahtacı Alevîler, Hubyarlı Alevîler, Keçeci Babalı Alevîler şeklindeki bir kullanımın daha uygun olacağı kanaatimizi bu vesileyle bir daha zikretmek yerinde olacaktır.⁵⁵

2.4. Alevî Nitelemeli Geleneksel Ocakların/Toplulukların Tabii/Özdeş Dini Grup Olması

Sosyal hayatta rastlanan gruplardan bazıları tabii şekilde varolan gruplardır. Onları teşkil eden üyeler, kan veya evlilik, akrabalık ya da komşuluk gibi organik cemaat bağlarıyla birbirine kenetlenmiş durumdadır. Kültür ve medeniyetin en alt basamaklarındaki, besin arama, sığınak, alet ve silah yapımı, avlanma ve savaş gibi bir takım ortak ihtiyaçlar ve faaliyetler, organik bağlarla birbirine bağlı, tabii ve birbirine yakın yerlerde yerleşmiş bu grupların üyelerini birbirine daha da yakınlaştırır. Bu tabii ve organik cemaat üyelerinin birbirlerine kenetlenmesinde rol oynayan çeşitli faktörler arasında din bağı önemli bir yer işgal eder. Çünkü, aynı organik cemaate mensup kimseler, aynı zamanda tabii olarak aynı dini inançları paylaşırlar ve müşterek dini faaliyetler ve merasimlere katılma yoluyla birbirlerine sıkıca kaynaşırlar. Böylece kan hısımlığı veya komşuluk esasına dayalı bulunan bu cemaatler, aynı zamanda inanç ve ibadet birlikleri oluşturur. İşte organik

⁵⁴ M. Saffet Sarıkaya, “Bektâşî-Alevîlerde Bir Dua: Nâdı Ali”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1998): 17-31; Rıza Yıldırım, *Geleneksel Alevîlik İnanç, İbadetler, Kurumlar, Toplumsal Yapı, Kolektif Bellek* (İstanbul: İletişim, 2018), 237-243.

⁵⁵ Daha detaylı değerlendirmeler için bkz. Cenkso Üçer, “Alevîlik; Yapılar, Grupların Temel Özellikleri ve Bazı Mülahazalar”, *Dini Araştırmalar Dergisi* 12/33 (2009), 74-75.

bağlarla dîni bağların birbirine çakıştığı bu tür gruplara “özdeş dîni gruplar” veya “tabiî dîni gruplar” adı verilmektedir.⁵⁶

Alevî nitelemeli topluluklarda ana ocak ve alt ocaklar ya da bunun kurumsal teşkilatlanmış hali ana tekke ve alt tekkeler şeklindeki yapı sadece sosyal hayatla ilgili olmayıp, daha çok tarikat hayatına dair uygulamaların hakim olduğu dîni hayat da tamamen bu yapıya uyarlanarak yürütülmüştür. Gelenekte her mürşit, adâb ve erkânın yürütüldüğü mekânları kendisi kurmuş, yolu ve erkânı bu mekânlarda sadece kendi tâlibleri ile yürütmüştür.⁵⁷ Nitekim Geleneksel/Gelenekli Alevîliği temsil eden grupların alt kollar da dahil hepsi, bütün dîni faaliyetlerini sadece kendi içlerinde yürütmektedir. Özellikle *Görgü Ceminde* daha açık bir şekilde görülen söz konusu husus, Alevî nitelemeli ocak/topluluk ve grupların ana karakterini oluşturan tasavvuf kültürüyle de bağlantılı görülebilse de -ki bilindiği üzere diğer tasavvuf ekollerinde de şeyhten el almayan kişiler zikir ve tarikat toplantılarına alınmaz- daha çok bu grupların boy-soy-aşiret yapısına dayalı ocak sistemine bağlı olmalarının doğal bir sonucudur. Bu bağlamda geleneksel olarak hiçbir tâlib kendi ocağı dışındaki bir ocağın dedesine “görülemeceği” gibi; hiçbir dede de kendi ocağına bağlı olmayan diğer ocakların tâliblerini “göremez”. Bunların kendi ocakları çerçevesinde gerçekleştirdikleri bu uygulama, diğer uygulamalara da yansımış ve sonuçta geleneksel yapılarını sürdüren ocak/topluluklar cemlerine diğer ocak mensuplarını almamışlardır. Bu durumun daha net anlaşılması için Tokat bölgesinden bir uygulamayı paylaşmak yerinde olacaktır. Bunun en somut örneği, Turhal Ulutepe Kasabası’nda görülmektedir. Tamamı Hubyarlı⁵⁸

⁵⁶ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1998), 238.

⁵⁷ Ahmet Taşğın, “Cem, Cemevi ve İşlevleri”, *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*, edit. Ahmet Yaşar Ocak (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009), 211.

⁵⁸ Bölgede kendilerine Sıraçlar ya da Aşiret de denilen bu kesimler aynı grubun (Beydili Sıraç Türkmenleri) aşiret evliyası durumunda olan Hubyar Sultan’a bağlılıkları dolayısıyla genel olarak Hubyarlılar şeklinde adlandırılmaktadır. Hubyarlılar kendi içlerinde ise adab-erkân yürütücülerini adlandırmalarına göre Dedeciler ve Babacılar şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Hubyarlıların Babacıları ise yine kendi içlerinde ikiye ayrılmış ve bu iki alt grubun isimlendirilmesi de alt grupların dîni liderliklerini yürüten kişilerin adları esas

olan ve Dedeciler (Tekkeliler), Babacılar'ın her iki kolu Rüstem Ağalılar ve İbrahim Ethemliler'den oluşan bütün Hubyar mensuplarının bulunduğu bu kasabada, her üç topluluğa ait birer cemevi bulunmakta ve her ocak cemlerini kendi mensuplarıyla icra etmektedir.⁵⁹

Aynı durumun diğer ocak ve gruplar için de söz konusu olduğu muhakkaktır. Zira, ana ocağa/tekkeye bağlı alt ocakların hepsi bu faaliyetlerini kendi içlerinde yürütürler. Sözelimi, Tokat bölgesinde Erdebilliler'in her ocağı cemlerini kendi mensuplarıyla yürütür. Bu bağlamda, meselâ, bir Şah İbrahimî Dedesi, Pir Sultanlı veya Kul Himmetli tâlib *göremeyeceği* gibi; Pir Sultanlılar ve Kul Himmetliler de Şah İbrahimîler'in cemlerine katılamazlar. Bu durum Bektâşiler için de geçerlidir. Hiçbir Bektâşi ocak diğeriyle bu anlamda ortak hareket etmez. Bir Vekilci Bektâşi, ne Dedeci'ye, ne Dervişçi'ye, ne Babacı'ya ve ne de Sırrıcı'ya *görlür*. Hattâ Bektâşiliğe mensup olan Ocakzâdeler bile başka bir Ocak Dedesi'ne *görlemezler*. Meselâ, bir Güvenç Abdal tâlibinin, Bostankolulu bir Dede'ye; bir Bostankolulu'nun Eraslanlı'ya, bir Eraslanlı'nın İmam Rızalı'ya vb. *görlmesi* mümkün değildir. İşte bu durum geleneksel Alevî nitelimeleli topluluklar/ocaklarda cemlerin sadece kendi içlerinde yürütülmesi sonucunu doğurmuştur ki, nitekim bu *görgü* ile sınırlı tutulmayı bütün uygulamalara da yansıtılmıştır.⁶⁰

Aynı ana ocağa bağlı alt ocakların ana tekkedeki oturuş düzenlerinde dahi bu yapının ön plana çıkması konumuzun daha anlaşılır kılacağı içi burada mutlaka kaydedilmesi gereken bir husustur. Bu noktada Kaygusuz'un Bedri Noyan Dedebaba'nın kadın erkek ilişkileri ve kadınların başlarını örtmeleri gerektiği⁶¹

alınarak yapılmıştır (Rüstem Ağalılar, İbrahim Ethemliler). Üçer, *Geleneksel Alevîlik*, 192-194.

⁵⁹ Kenanoğlu ile Onarlı da fiilen gözlemlediğimiz bu uygulamaya işaret etmektedir. Ali Kenanoğlu - İsmail Onarlı, *Hubyar Sultan Ocağı ve Beydili Sıraç Türkmenleri* (İstanbul: Hubyar Kültür Derneği Yayınları, 2003), 182-187.

⁶⁰ Üçer, *Musâhiblik*, 186-187.

⁶¹ Bedri Noyan "Bektâşiler'de karı ve kocadan her biri, diğeri nasip alırken meydanda bulundurulmaz. Zira o meydanda nasip alan, orada hazır bulunanların kardeşi olur. Ondan sonraki aynı'l-cemlerde bulunurlar. Yine Bedri Noyan Dedebaba'ya göre "Bacılar bir arada, erkeklerden ayrı olarak otururlar. Nasip alırken ak örtülerine bürünüp, başlarını örterler" demektedir.

hususlarındaki bazı mülâhazalarına itiraz kabilinden merkez tekkedeki toplantılarla ilgili paylaştığı anekdotu son derece önemlidir: “Büyük cem ocaklarında, tekkelerde tâliblerin kabile kabile -eğer mürşidin yürüttüğü cem ise, ona bağlı her pîrin tâliblerinin- oturdukları *gedikler* vardır.”⁶²

Sözü edilen bu özellikleri Alevî nitelemeli ocak/toplulukların aile birlikleri şeklinde oluşturdukları yapılarını dinî anlayışlarına da uyguladıklarını göstermektedir. Bektâşiliğin Babağan kolu hariç her bir grupta Dedeliğin babadan oğula geçmesi, her grubun kendine özgü bazı uygulamalarının olması, şehirleşmeyle beraber bazı yeni uygulamalar görülebilse de, geleneksel anlamda tarikatlarının işleyişini kendi içlerinde yürütmeleri ve diğer ocaklardan olanların tarikatlarına alınmaması, yine Bektâşiliğin Babağan kolu⁶³ hariç “Alevî olunmaz, Alevî doğulur” prensibiyle dile getirildiği üzere kan bağına dayalı olarak “soy sürme”nin esas olması; gerek aile birlikleri şeklinde kümelenen gerekse soya dayalı bir dinî hiyerarşi içerisinde oluşturdukları yerleşim yerlerinde “kapalı topluluk”lar olarak varlıklarını devam ettiren bu toplulukların, tasnif mutlak olmamakla beraber⁶⁴ genelde tasnif edildiği şekliyle, *tabii/özdeş dinî gruplar*⁶⁵ olarak değerlendirilebileceklerini göstermektedir.

3. Şehirleşme Olgusu ve Bunun Etkisiyle Alevî Geleneğe Mensup Toplulukların Doğal Dinî Grup Olmaları Yolundaki Gelişmeler

Son iki asırdır modernite dünyada toplumlar üzerinde etkisini göstermiş ve modernleşme sürecine bağlı olarak bütün toplumlar için önemli sayılabilecek ciddi ve temelli dönüşümler yaşanmıştır.

Kaygusuz ise her iki durumda da Bedri Noyan Dede Baba'ya muhalefet etmekte, kendi ocaklarında ya da köy Alevîlerinin görgü cemlerinde ne ayrı oturmak ne de kadınların başlarını örtmekle ilgili bir uygulamanın olmadığını iddia etmektedir. İsmail Kaygusuz, *Alevîliğin İnançsal ve Toplumsal Yol Kardeşliği Musahiplik* (İstanbul: Alev Yayınları, 2004), 19-20.

⁶² Kaygusuz, *Musahiplik*, 20.

⁶³ Bkz. Ömer Faruk Teber, *Balkanlar'da Bâbâgân Koluna Ait Bir XIX. Yüzyıl Bektâşi Erkânâmesi* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2013).

⁶⁴ Günay, *Din Sosyolojisi*, 239.

⁶⁵ Tabii/Özdeş dinî grupların genel özellikleri ile ilgili olarak bkz. Mehmet Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi* (Ankara: AÜİF Yayınları, 1975), 210-226; Günay, *Din Sosyolojisi*, 239-252.

Bu dönüşümde modern rasyonelleştirme hareketlerinin geleneksel yapıları sorguya açması, inanç alanlarında da meşruiyet hususunu büyük ölçüde tartışılır bir duruma getirmesi etkili olmuştur. Aynı zamanda modernleşme ile geleneksel otorite yapılarının rasyonelleşmesi de hız kazanmış, bu süreçle ortaya çıkan yeni siyasal talepler ve gündeme gelen uzmanlık alanları, geleneksel kurumlar ve yapılar üzerinde de önemli etkiler göstermiştir.⁶⁶

Modernleşme sürecinde en çok etkilenen gruplardan birisi de Alevî geleneğe mensup ocak ve gruplardır. Bu süreçlere bağlı olarak Alevî gelenek mensupları belki de tarihlerdeki en kapsamlı değişikliklerden birini yaşamıştır.⁶⁷ Bir taraftan modernleşmenin etkisiyle, diğer taraftan özellikle şehirleşmenin etkisiyle şehir merkezlerinde ve yine ülkede yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel değişime bağlı olarak ortaya çıkan örgütlülük gerçeğinde, günümüz Türkiye'sinde Alevî gelenek mensubu şehirlilerde esaslı bir şekilde ve bu damardan etkilenen kırsal kesimde yaşayan gelenek mensuplarında ise kısmen de olsa, Geleneksel Alevîliğin dinsel-kültürel göstergelerinin çoğunluğu yeniden ele alınmayı gerektirecek bir hal almıştır.⁶⁸

Modernleşme ve şehirleşmenin Alevî nitelemeli geleneğe mensup olanlar üzerinde göstermiş olduğu etki, öncelikle Alevîlerin geleneksel bilgi kaynakları ve otorite ile irtibatlarının zayıflaması, yaşanan gelişmelerin hem epistemolojik kabuller açısından hem de toplumsal örgütlenme ve otorite açısından yeni oluşumlara zemin hazırlaması ile daha belirgin bir hal almıştır.⁶⁹

⁶⁶ Necdet Subaşı, "Türk Modernleşmesi ve Alevîler", 110; Alperen, "Alevî(lik) Modernleşmesi", 77; Kutlu, *Çağdaş İslamî Akımlar*, 10. Bu sürecin İslâm coğrafyasının değişik bölgelerindeki etkileri hakkında da Kutlu'nun eserine bakılabilir.

⁶⁷ Subaşı, "Türk Modernleşmesi ve Alevîler", 110.

⁶⁸ Subaşı, "Türk Modernleşmesi ve Alevîler", 110-111. Şehirleşme ile Alevî gelenek mensuplarının karşılaştıkları durum hakkında bkz. Ali Balkız, *Kent Koşullarında Sosyolojik Olgu Olarak Alevilik Yazılar* (İstanbul: Alev Yayınları, 2007), 125.

⁶⁹ Bu hususta genel bir değerlendirme için bkz. Ayhan Yalçınkaya, *Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar* (Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1996), 6-10; H. Nedim Şahhüseyinoğlu, *Alevî Örgütlerinin Tarihsel Süreci* (Ankara: İtalik Yayınları, 2001), 58-60; Üçer, *Musâhiblik*, 189-216.

Bu gelişmelere bağlı olarak, özetle Alevî geleneğe mensup topluluklar arasında bir taraftan inanç, ibadet, âdet ve geleneklerin zayıflaması; diğer taraftan ise materyalizm, sosyalizm-kominizm, laisizm ve sekülerizm gibi modernizme ait kavramların yer yer Alevîlik'le ilişkilendirilmesi, yer yer de özdeşleştirilmesi söz konusu olmuştur.⁷⁰

1980'li, 1990'lı yıllara gelindiğinde yine dünyada ve ülkemizde yaşanan bir takım sosyal ve siyasal şartlara bağlı olarak yürütülen kimlik politikaları olgusundan Alevî gelenek mensupları da etkilenmiş, bu dönemde hem yayınlarda bir çoğalma görülmüş hem de örgütlenme hususunda bir canlılık yaşanmıştır. Bu noktada işaret edilmesi gereken en önemli husus, hem yayınların hem de örgütlenmenin büyük oranda, şehirde yetişen ve ideolojik yeni kimliklere bürünmüş ve geleneksel Alevîlik kabul ve kurumlarıyla irtibatlarını kopartmış olan,⁷¹ ancak mensup oldukları aşiret dolayısıyla aynı zamanda Alevî kimliği ile de bir bağ kuran yeni nesil şehirli Alevîlerce yürütülmüş olmasıdır.⁷²

Ülkemizdeki siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelerden doğal olarak etkilenip şekillenen Alevî örgütlenmeleri de diğer örgütlenmeler gibi bu gelişmelere paralel olarak bir seyir izlemiştir. Ülkemizde çok partili döneme geçişle birlikte yaşanan kapsamlı siyasal, sosyal ve ekonomik dönüşüm ve buna bağlı olarak köyden şehre göç sürecinde ortaya çıkan yeni ihtiyaç ve beklentiler, Cumhuriyet döneminde çıkarılan kanunlar ve uygulamalarla geleneksel yapı ve örgütlenmelerini kaybetmeye yüz tutan Alevîler açısından da farklı yönelimlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁷³

Alevî topluluklardaki hem mensup olunan ocak hem tasavvufi gelenek hem de ocakların sahip oldukları silsilelerdeki farklılıkların ve bölünmüşlüğü'nün doğal bir yansıması olarak ortaya çıkan bu örgütsel çeşitlilik beraberinde çeşitli birlik ve çatı arayışlarını gündeme getirmiştir. Almanya'da kurulan Almanya Alevî Birlikleri

⁷⁰ İlyas Üzüm, "Modernizmin Alevî Toplumu Üzerindeki Etkileri", *İslam ve Modernleşme*, II. Kutlu Doğum İlmî Toplantısı (İstanbul: İsam Yayınları, 1997), 278-290.

⁷¹ Subaşı, "Türk Modernleşmesi ve Alevîler", 111.

⁷² Üçer, *Musâhiblik*, 192-194.

⁷³ Üçer, *Musâhiblik*, 194-209.

Federasyonu ve Avrupa Alevî Birlikleri Konfederasyonu gibi örneklerin varlığı Türkiye'deki örgütler için de ilhâm kaynağı olmuştur. 2002 yılına kadar bu bağlamda yapılan girişimler, yasal durumun imkan vermemesi nedeniyle sonuç alamamıştır. Nitekim 2002 yılında Avrupa Birliği uyum çalışmaları neticesinde yapılan yasal düzenlemelere bağlı olarak Alevî-Bektaşî Federasyonu kurulmuş ve üçyüzü aşkın kuruluş bu çatı altında bir araya gelmiştir. Daha sonraki dönemde Alevî Vakıflar Federasyonu ve Alevî Dernekleri Federasyonu adlı iki alternatif çatı örgütü daha kurulmuştur. Bazı kuruluşlar ise herhangi bir çatı örgüt içerisinde yer almadan varlıklarını bağımsız olarak sürdürmeyi tercih etmektedir.⁷⁴

Bu örgütlerin statü ve işleyişlerinde de bir takım farklılıklar söz konusudur. Bunlardan bazıları yalnızca bir vakıf ya da dernek binasında inanca dayalı bir sivil toplum kuruluşu olarak hizmet vermekteyken; bazıları aynı zamanda cemevi işleviyle şehirlerde âdâb ve erkânın da yürütüldüğü mekanlar olmuştur. Ayrıca, dergâh, külliye ve türbe gibi tarihsel bir mekana sahip olan ya da bu tür bir mekanın Vakıflar Genel Müdürlüğüne kendilerine tahsis edildiği örgütler de bulunmaktadır. Dolayısıyla örgütlerin yasal statüleri ve kurulu buldukları mekanların özellikleri, bu kuruluşların nitelik ve işlevlerini de doğrudan belirlemektedir.⁷⁵

Şehirleşme ve göç olgusuna bağlı olarak geleneksel ocak yapılanması ve dede-tâlib ilişkisinin zayıflaması ve yer yer ortadan kalkması; buna ilaveten bahse konu örgütlenmelerde daha çok şehirlerde yetişen tâliblerin kurucu ve karar verici bir pozisyonda olmaları sonucunda Alevîlik için yeni bir durum ortaya çıkmıştır. Buna göre, tâliblerini vakıf ve derneklerde söz sahibi yönetici olmalarına bağlı olarak dedeler ve zâkirler çoğu zaman ücretli bir vakıf ya da dernek çalışanı haline gelmişlerdir. Şehir hayatında eğitim, kültür, sosyal yardımlaşma gibi pek çok sosyal fonksiyonları yanı sıra dernek ve vakıfların âdâb ve erkân merkezli görevlerin de yerine getirildiği mekanlar haline dönüşmesi olgusuna bağlı olarak dernek ve vakıf yöneticileri, bu yeni duruma göre âdâb ve erkânın

⁷⁴ Üçer, *Musâhiblik*, 198.

⁷⁵ Taşğın, "Cem, Cemevi ve İşlevleri", 211.

icra edilmesi noktasında söz konusu dernek ve vakıf çatısı altında oluşturulan cemevlerine de “dede” görevlendirmektedir. Bu ise Bektâşiler dahil bütün Aleviler için yeni bir durum oluşturmakta, bunun sonucunda *dernek dedesi* ve *dernek cemevi* pratiği ve kavramlarıyla karşılaşmaktadır.⁷⁶

Türkiye'nin son yirmi yılında şehirlerde Aleviliğin yeni yüzü olarak dernek ve vakıflar görünürlük kazanmış bulunmaktadır.⁷⁷ Her ne kadar dernekler genelde belli yöre ve soydan (ocaktan) gelen kişilerin kümelenmeleri olarak şekillense de, aynı zamanda yasalar çerçevesinde düzenli olarak seçimlerin yapıldığı, yönetim ve kurulların sıklıkla değişebildiği yapılanmalardır. Bu süreçte âdâb ve erkâna dair hizmetler söz konusu olduğunda, dedeler ve kendilerine bağlı tâlibler arasındaki, güçlü süreklilik arz eden geleneksel yapı, yerini; vakıf ve derneklerde yönetimi elinde bulunduran, dolayısıyla âdâb ve erkân hizmetlerinin içeriğini ve sunumunu dahi belirleyebilen yöneticilerle o dernek ve vakfa gitmeyi tercih eden bazen farklı ocak mensubiyetleri de olabilen ziyaretçiler arasındaki esnek bir yapıya bırakmaktadır. Dolayısıyla bu yeni döneme damgasını vuran en önemli gelişme, bir yanda Alevilikteki hem inanç konularında hem âdâb ve erkân konularındaki otoritenin belli oranda örgüt yöneticileri arasında toplanmaya başlaması, diğer yandan da bu hizmetlerden yararlanan şehirli Alevilerin -bir kısmı kendi ocağıyla bağlantılı olarak âdâb ve erkânı yürütme imkanı bulamamasının getirdiği bir zorunluluktan da olsa- “tercih eden” konumlarının ortaya çıkmasıdır.⁷⁸

Bu durumun Alevilik açısından ne anlama geldiğini anlamak için, öncelikle yukarıda da işaret edilen, bu örgütlerde kurucu ya da yönetici olarak görev alan kişilerin daha çok şehirde gelenekten habersiz; daha da önemlisi içerisinde yer aldıkları pozitivist ve materyalist ideolojik yapılanmalardan kaynaklı algılarını bu ortamda ön plana çıkartmış olmaları hususunun mutlaka göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu sürecin ne anlama geldiğini somut bir örnek üzerinden görmek için bir ocakzâde

⁷⁶ Taşğın, “Cem, Cemevi ve İşlevleri”, 211; Yaman, “Alevilerde Dedelik ve Dede Ocakları”, 191.

⁷⁷ Taşğın, “Cem, Cemevi ve İşlevleri”, 211.

⁷⁸ Üçer, *Musâhiblik*, 200.

tarafından yazılan iki ayrı kitapta cenaze hizmetlerinin ele alınışına göz atmak yeterlidir. Nitekim aynı yazar, ilk baskısı 1993 yılında yapılan Alevilik adlı kitabında cenaze hizmetlerini ele aldığı yerde ilk tekbirde “Sübhâneke” okunur derken; 1999 yılında basılan *Cenaze Hizmetleri* adlı kitabında birinci tekbirde *tekbir kelimesi* okunur diyerek tekbir kelimesi olarak da “Lâ ilâhe illallâh Muhammed Rasûlüllâh Aliyyün Veliyyullâh” ibaresini zikretmektedir.⁷⁹

Alevî toplulukları için örgütlülüğün ve şehirdeki âdâb ve erkân hizmetlerinin merkezi, geleneksel kurum ve mekanlardan dernek ve vakıflara kaydıka, inancı, öğretiyi ve uygulamaları belirleme gücü de örgütlü yöneticiler ve örgütler çevresindeki etkili kişilerde toplanmaktadır. Bu süreçte, pek çok Alevî genci için gelenek, ailelerinden ve ailelerinin mensup oldukları ocak ve ocak dedelerinden edinilen bir bilgi ve öğreti olmaktansa, tercih ettikleri yayınlardan ya da mensup oldukları Alevî örgütlerinden aldıkları bilgiler şeklini almaktadır. Nitekim, İstanbul’da yürütülen bir saha araştırmasında deneklere yöneltilen “Hangi ocağa mensupsunuz” sorusuna pek çok gencin düzenli olarak gittiği dernek ya da vakfın adını vermesi Alevî geleneğe mensup ocak ve grup mensuplarının geldiği noktayı göstermesi açısından oldukça dikkate değerdir.⁸⁰

Dernek ve vakıf merkezli örgütlenmeyle birlikte, Alevî gelenek mensuplarının günümüzde kendilerini artık, mensup oldukları ocaklara göre değil de, şehirlerde üye oldukları vakıf ve dernek gibi örgütlere göre tanımlamaya başlamaları ve her dernek ve vakfın ayrı ayrı noktalardan hareketle faaliyetlerini sürdürmeleri, yeni Alevilik kimlikleri ve anlayışlarını ve de kümelenmelerini ortaya çıkarmıştır. Bu vakıya bağlı olarak, geçmişte aynı ocak ve buna bağlı alt ocaklar şeklinde daha çok kan bağına dayalı olarak ve bu yapının tekke yapılanmasıyla maddî unsur boyutuna taşındığı bir teşkilatlanma ve yapılanma söz konusu iken; şehirde dernek ve vakıf yapılanmalarıyla daha çok anlayış birliktelikleri halinde bir araya gelmeler ve anlayış kimlikleri oluşturulması söz konusu olmuştur. Nitekim, çok genel hatlarıyla Hacı Bektaş Veli Kültür ve

⁷⁹ Mehmet Yaman, *Alevilik İnanç-Edeb-Erkân* (İstanbul: Ufuk Reklamcılık ve Matbaacılık, 2001), 336; Mehmet Yaman, *Alevilikte Cenaze Hizmetleri* (İstanbul: 1999) 27.

⁸⁰ Üçer, *Musâhiblik*, 201.

Tanıtma Derneği ve Vakfı, Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi (CEM) Vakfı ve Pir Sultan Abdal Kültür Derneği⁸¹ gibi kurum ve kuruluşların öne çıkardıkları hususlar etrafında bir araya gelerek yeni Alevî kimlik ve yapılanmaları ortaya çıkarılmıştır.⁸²

Şehirleşmeyle beraber siyâsî, ideolojik ya da anlayış birlikteliklerinin şekillendirdiği yeni Alevilik kimliklerine bağlı olarak ortaya çıkan bu örgütlenme konusunda; Alevilik-Sünnilik ayırımının yapay bir ayırım olduğu, Sünniliğin Hz. Muhammed'in uygulama tarzı; Aleviliğin ise Hz. Muhammed'in uygulamalarından bir farklı uygulaması olmayan Hz. Ali'nin yanında olmayı ifade ettiğini savunan Genç Erenler Dergisi Çevresi; Çorum merkezli “*Ehl-i Beyt Vakfı*” tarafından dile getirilen “*Caferi*” inanç ve uygulamalar etrafında bir araya gelenler ile Fermani Altun'un kuruculuğunu yaptığı Dünya Ehl-i Beyt Vakfı etrafında bir araya gelen insanları da zikretmek gerekmektedir.⁸³

İşte bu durum, ocak sistemine bağlı tabii ve akrabalık bağları üzerine yapılanmaları sebebiyle *tabii/özdeş dîni gruplar* şeklinde değerlendirilebilecek Geleneksel Alevî ocaklar için, günümüz şartlarında şehirleşmenin getirmiş olduğu bir sonuçla yeni Alevilik anlayışları etrafında bir araya gelmek suretiyle *sırf dîni grup* olmaya doğru bir dönüşümün söz konusu olduğunu göstermektedir. Zira, sırf dîni gruplarda manevî ve dîni bağ tabii ve organik bağlardan daha güçlüdür. Bu tür gruplarda üyelerin birbirleriyle olan ilişkileri “din kardeşliği” esasına dayanır ve grup manevî bir bütünlük görüntüsü sergiler. Bu hava içerisinde grup üyeleri tabii olarak

⁸¹ Haydar Gölbaşı, *Alevi-Bektaşî Örgütlenmeleri (Sosyolojik Bir İnceleme)* (İstanbul: Alev Yayınları, 2007), 140. Bu konuda ayrıca bkz. Şahhüseyinoğlu, *Alevi Örgütleri*, 142-202.

⁸² Reha Çamuroğlu, *Değişen Koşullarda Alevilik* (İstanbul: Doğan Kitap, 2000), 16-19; Burak Gümüş, “Alevi Hareketleri ve Değişen Alevilik Üzerine”, *Alevilik*, haz. İsmail Engin/Havva Engin (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004), 507-529.

⁸³ İlyas Üzüm, “Günümüz Alevî Örgütlenmeleri ve Geleneksel Alevilikle İlişkisi”, *Tarihî ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşîler Nusayrîler* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999), 358-363; Şahhüseyinoğlu, *Alevi Örgütleri*, 163-179.

varolan akrabalık bağları vb. özellikleri ikinci plana iterler.⁸⁴ İşte şehirleşmeyle karşılaşılan bu yeni duruma göre akrabalığa dayalı ocak sisteminden çıkarak, vakıf ve derneklerin temel esas aldıkları görüş ve anlayışlar merkezli “manevî” bir birlik etrafında toplanan bu gruplar, *yapılanma* anlamında halen devam eden bir değişim sürecine işaret etmektedir.

4. Çalışmalarda Ocak Yapılanmasının Dikkate Alınması

Alevî nitelemeli gelenek bütün unsurlarıyla söz konusu ocak yapılanmasına göre şekil almış ve varlığını bu sisteme göre bugüne kadar devam ettirmiştir. Geleneksel tekke yapılanması, silsileler, mensup olunan tasavvuf ekolleri, yürütülen âdâb ve erkân, yine âdâb ve erkân eserleri, musâhiblik ve düşkünlük gibi kurumların icrasında görülen farklılıklar aslında söz konusu ocak mensubiyetine dayanan farklılıklardır. Şehirleşmeyle ortaya çıkan gelişmelerin başlangıçta yine ocak sistemine göre şekil alması, şehirde artık anlayış birlikteliklerine göre oluşan kimliklere bağlı bir gruplaşma olsa da son tahlilde bireylerin yine de ocak mensubiyetlerinin getirdiği etkilerden tamamen sıyrılamaması ocak sisteminin Alevî geleneğe mensup topluluklar/ocaklar ve gruplar için dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Geleneksel yapının ocak sistemine dayandığını gösteren en önemli verilerden biri geleneksel tekke yapılanmasının ocak sistemine göre olmasıdır. Nitekim Alevî nitelemeli ocakların söz konusu ocak yapılanması şeklini geleneksel âdâb ve erkân merkezlerine de uyarladıkları görülmektedir. Buna göre geleneksel anlamda söz konusu ocak sistemine dayalı olarak varlıklarını sürdüren Alevî nitelemeli zümreler, yine ana ocakların tekkesi durumunda olan ve bundan dolayı da metbu tekke olarak nitelendirilebilecek tekkeler etrafında bir yapılanma ortaya koymuştur. Her ne kadar resmî olarak tekke ve zâviyeler kapatılmış olsa da Geleneksel Alevîlik günümüzde de gerek fiilen işler durumunda olan gerek sadece birer ziyâretgâh konumuna taşınan tekkeler etrafında söz konusu yapılanmasını kaybetmemiştir. Nitekim, Hacı Bektâş başta olmak üzere Abdal Musa Sultan ve

⁸⁴ Günay, *Din Sosyolojisi*, 252. Sırf dînî gruplar ve özellikleri için bkz. Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*, 226-239; Günay, *Din Sosyolojisi*, 252-276.

Elmalı Tekkesi, Akyazılı Sultan Dergâhı, Demir Baba Tekkesi, Geyikli Baba Zâviyesi/Tekkesi, Gül Baba Tekkesi, Hasan Dede Dergâhı, Hıdır Abdal Ocağı Zâviyesi/Tekkesi, Hubyar Tekkesi, Karacaahmet Sultan Dergâhı, Kazak Abdal Tekkesi, Keçeci Baba Tekkesi, Koca Haydar Tekkesi, Kolu Açık Hacım Sultan Tekkesi, Koyun Baba Tekkesi, Otman Baba Dergâhı, Piri Baba Tekkesi, Sarı Saltuk Tekkesi, Sersem Ali Baba/ Harabatî Baba Tekkesi, Seyyid Ali (Kızıl Deli) Sultan Dergâhı, Seyyid Battal Gazi ve Seyyidgazi Tekkesi, Seyyid Garib Musa Tekkesi, Seyyid Mahmud Hayrânî Tekkesi, Sultan Şücâ'eddin Velî Dergâhı, Şahkulu Sultan Dergâhı, Şeyh Hasan Onar Tekkesi, Yalıncağ Tekkesi gibi Anadolu'dan Balkanlar'a pek çok yerde varolan tekke, zâviye ve dergâhlar⁸⁵ söz konusu ocak ve tekke yapılanmasını ortaya koymaktadır.

Alevî nitelermeli geleneğe mensup ocakların ana ocağın tekkesi durumundaki ana tekke ve buna bağı alt ocak ve tekkeler şeklinde yapılandıklarıyla ilgili görüşümüz Aksüt'ün çalışmasındaki kayıtlarla da desteklenmektedir. Buna göre söz gelimi, Dede Garkınlı ocaklardan bir misal verilecek olursa, ana/baş ocak olan Dede Garkın'a ait olduğu zikredilen zâviye, kayıtlara göre şu anda Mardin Derik ilçesine bağı Dedeköy'dedir. Dede Garkın'a bağı olan söz gelimi Şah İbrahim Velî ocağına ait, ocağın merkezi olarak görülen Malatya Hekimhan Mezirme (Ballıkaya)'de Şeyh Safî ya da Karadirek olarak bilinen bir ziyaret ya da tekke bulunmaktadır. Şah İbrahim Velî Ocağına bağı olan İbrahim Hacı Obası (Ocağı)'na ait ise bir zâviye Sarioğlan yakınındaki Kesik Viran köyünde iken; bir diğeri yine Sarioğlan'a bağı Karaözü kasabasında bulunmaktadır.⁸⁶

Geleneksel olarak tekkeye bağılılığa göre bir yapılanma içerisinde olan ve her biri müstakil ocaklar halinde âdâb ve erkânı yürüten bu topluluklarda ön plana çıkarılan "tasavvufî gelenek mensubiyet kabulleri", günümüzde Alevî şeklinde nitelendirilen ocak ve gruplar içerisinde farklı tasavvufî geleneklerin yer aldığını ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi, günümüzde Alevî kavramıyla nitelendirilen ocak ve grupların bir kısmının geçmişte Yesevîlik,

⁸⁵ Baki Öz, *Dünyada ve Türkiye'de Alevi-Bektaşî Dergâhları* (İstanbul: Can Yayınları, 2001), 13- 330; Eraslan Doğanay, *Anadolu'da Yaşayan Dergâhlar* (İstanbul: Can Yayınları, 2000), 47-142.

⁸⁶ Aksüt, *Aleviler*, 98-99.

Vefâilik, Kalenderilik ve Haydarilik gibi hareketlerle bir biçimde ilişki kurarak bu yapılara bağlı bir şekilde varlıklarını sürdürmüşlerdir.⁸⁷ Buna ilaveten, Tokat bölgesinde sözgelimi, Hubyarlılar'ın “*abdâl*”; Keçeci Babalılar'ın “*ahî*”, Tokat yöresindeki tasnifte Dedeci Bektâşi olarak yer verilebilecek Cerliler'in “*Melâmî*”, Nefes Evlatları'nın “*Üveysî*” geleneğiyle irtibatlandırılması ocaklar arasında farklı tasavvufî geleneklerin yer aldığı gerçeğini açıkça ortaya koymaktadır.⁸⁸ Bu özellik ise, Alevî nitelemeli gelenek mensupları hakkında yürütülecek çalışmalarda ocakların -belki silsilelerin de yardımıyla- mensup oldukları tasavvufî ekol vakiasının da dikkate alınmasının sağlıklı sonuçlar için kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Bu ise, genellikle yapıldığı üzere, bütün grupların söz konusu farklılıkları göz ardı ederek tanımlanması ve ele alınıp anlatılmasının ne derece sıhhatli olduğu hususunda bir fikir vermektedir.

Bilindiği üzere Alevilikte özellikle ocakzâdelerin toplum içindeki meşruiyetlerinin kaynağı olması hasebiyle en önemli unsurlardan birisi silsilelerdir. Tasavvufta “*el ele, el Hakk'a*” şeklinde ifade edilen bu esas, sûfilerin zincir halkalarına benzeyen şeyhler vasıtasıyla Hz. Peygamber'e, ondan da Allah'a ulaşmak için kabul ettikleri bir esastır. Hz. Ali'nin silsiledeki konumu dolayısıyla zamanla Oniki İmam'dan biri veya birkaçının bulunduğu silsilelere ayrı bir önem verilmiş ve bunlar altın silsile anlamında “*silsiletü'z-zeheb*” diye anılmışlardır.⁸⁹ Bugün itibarıyla kendilerine Alevî nitelemesi kullanılan gelenek mensubu ocaklardan her biri bu anlamda kendilerini Oniki İmam'dan biri kanalıyla Hz. Ali'ye dayandırmakta ve her biri farklı bir silsile takip etmektedir. Nitekim Hacı Bektâş Velî'nin silsilesinin Musa Kâzım'a dayandırıldığı malumdur.⁹⁰ Keçeci Baba⁹¹ ve Şah Kalender Velî ocaklarının da Musa Kâzım,⁹² Seyyid

⁸⁷ Üzüm, *Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*, 24.

⁸⁸ Üçer, *Geleneksel Alevilik*, 183-201.

⁸⁹ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 1990), 233-236.

⁹⁰ Bedri Noyan, *Bütün Yönleriyle Bektâşilik ve Alevilik* (Ankara: Andıç Yayınları, 1998), 1/28-32.

⁹¹ Fahri Maden, “Keçeci Baba Ocağı”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 71 (2014), 151.

⁹² Mehmet Ersal, *Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi*, 114.

Hacı Ali Türabî Ocağının Muhammed Bakır,⁹³ Şücaeddin Veli Ocağının İmam Rıza,⁹⁴ Sarı Saltuklular'ın Muhammed Takî⁹⁵ yoluyla Hz. Ali'ye dayandırması örneklerinde görüldüğü üzere bütün Alevî gelenek mensubu ocaklar silsilelerini Oniki İmam'dan biri kanalıyla ve farklı silsilelerle Hz. Ali'ye ulaştırmaktadır. Tokat bölgesinde yaşayan ocakların da kimi Zeyne'l-Abidin, kimi İmam Cafer, kimi Musa Kazım ve kimi de İmam Rıza aracılığı ile kendilerini Hz. Ali'ye bağladıkları görülmektedir.⁹⁶ Farklı silsilelerin ise ocak sistemini teyit etmenin yanında yukarıda bahsedilen farklı tasavvuf gelenek mensubiyeti hususuna da az çok ışık tuttuğu görülmektedir.

Ocak mensubu pir, mürşid ya da ozanların tasavvuf ve tarikat hayatına dair dile getirdikleri hususları ortaya koyan metinlerin gelenekte “ayet,⁹⁷ deme, deyiş, nefes, nutuk vb.” olarak isimlendirildiği malumdur.⁹⁸ Bu isimlendirme olayında da ocak farklılıklarının asıl etken olduğunda şüphe yoktur. Bunun ise

⁹³ Alemdar Yalçın - Hacı Yılmaz, “Bir Ocağın Tarihi: Seyyid Hacı Ali Türabî Ocağı'na Ait Yeni Bilgiler”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 26 (2003): 85.

⁹⁴ Hacı Yılmaz, “Sultân Şücaeddin Velî Zâviyesi ve Vakfına Ait Yeni Belgelere Bir Bakış”, s. 8-12; Mehmet Demirtaş, *Horasan'dan Balkanlara Şücaeddin Veli Ocağı ve Erkanı* (2015), 25.

⁹⁵ Veli Saltık, “Sarı Saltuk ve Saltuklular”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 34 (2005): 13.

⁹⁶ Üçer, *Geleneksel Alevilik*, 63-64.

⁹⁷ Cem ayinlerinde saz eşliğinde okunarak cemlerin gerçekleştirildiği bu deyişler – gelenekte buna yönelik itirazlar olmakla beraber- “ayet” olarak isimlendirilir. Bu isimlendirmede de iki yaklaşımın sergilendiği görülmektedir. Bunlardan ilkinde göre, söz konusu deyişler “Kur'an'daki konulardan bahsetmiş olmaları, Kur'an'dan esinlenerek söylenmeleri ya da bunların her birinin bir çeşit Kur'an tefsiri olması sebebiyle” bu şekilde isimlendirilir. İkincisine göre ise, bu deyişlerin “ayet” olarak isimlendirilmesi, “bunların doğrudan Allah'ın ilhâmı ile olması dolayısıyladır.” İlhâm ile söylendikleri için, Allah'ın ayetlerle gerçekleştirmek istediği murad deyişlerle de sağlanmaktadır. Üçer, *Geleneksel Alevilik*, 30-31.

⁹⁸ İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998), 1/ 24; Yusuf Ziya Yörükan, *Alevi-Bektaşî ve Tahtacı Nefesleri*, der. Turhan Yörükan, erişim: 16 Ekim 2019. https://www.otuken.com.tr/u/otuken/docs/alevi-bektasi-tahtaci_nefesleri.pdf, 5-11.

ocakların yerleşik hayata geçiş süreçleri, yerleştikleri bölgeler, bölgelerde maruz kaldıkları dinî, sosyo-kültürel etkiler vb. bağlı olduğu anlaşılır bir durumdur. Yörükan'ın çalışmasında yer verilen şiir/metinlerin kimine nefes kimine deyiş denmesi; nefes denilenleriyle ilgili bibliyografik bilgilerde Bektaşî olduklarına işaret edilmesi bu durumu teyit etmektedir.⁹⁹ Nitekim Bektâşî Tekkelerinin özellikle merkez tekkenin Anadolu'da Merkezi Sistemle olan ilişkilerinin Hacı Bektaş geleneğinin dilini, kurumsal yapısını, hatta cem erkânı esnasında kullanılan müzik aletlerinin durumunu¹⁰⁰ dahi şekillendirdiğinde şüphe yoktur.

“Farklı silsile ve farklı tasavvufî ekol mensubiyeti” ile birlikte bahse konu farklı ocak yapılanması etkisinin Alevî geleneğe mensup ocakların âdâb ve erkânına dair eserlerde de bulunduğu açıktır. Sağlıklı sonuç elde etme açısından bu hususun da mutlaka göz önünde bulundurulmasının kaçınılmazlığı ortadadır. Aksi takdirde herhangi bir gruba ait olan bir eserin başka bir gruba aitmiş gibi anlaşılması söz konusu olacaktır. Bunun da çalışmaların yanlış sonuçlar doğurmasına neden olacağı şüphe yoktur. Nitekim aynı noktaya Ali Yaman'ın da haklı olarak dikkat çektiği görülmektedir. Buna göre, kendileriyle mülakât yapılan Dedelerin “kendi yöresine ait geleneksel bilgilerde ekleme ya da çıkarmalar yaparak araştırmacıyla paylaşmaları” dikkate değer bir noktadır.¹⁰¹

Bu itibarla ocaklar hakkında bahsettiğimiz aynı özellikler ve gösterilmesi gereken hassasiyet kaynaklar açısından da elzemdir. Buna göre, Alevî gelenek içerisinde kaleme alınan eserlerde, her bir gruba ait eserin söz konusu grubun hassasiyetlerini yansıtan bir özelliğe ve kendilerine ait bir ton, tını ya da renge sahip olacağı

⁹⁹ Yörükan, *Alevi-Bektaşî ve Tahtacı Nefesleri*, 15-22; Melih Duygulu, “Deyiş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9: 263; Nuri Özcan, “Bektaşî Müsikisi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5: 371; Süleyman Uludağ, “Nefes”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32: 522.

¹⁰⁰ Şehirlerde icra edilen Bektâşî ayinlerinde saz veya kopuzun yanında kudüm, tambur, çalpala gibi aletler de kullanılır. Sezgin, *Sosyolojik Açından Alevilik-Bektaşilik*, 89.

¹⁰¹ Yaman, “Alevîlerde Dedelik ve Dede Ocakları”, 179.

unutulmamalıdır.¹⁰² Aslında gelenek içerisindeki pratik durum bahsettiğimiz bu noktayı teyit eder bir mahiyettedir. Nitekim, hiçbir Bektâşî grup, söz gelimi Erdebil Süfiyân Süreği'ne mensup (Kızılbaş) gruplara ait şu anda Buyruk olarak şöhret bulmuş herhangi bir âdâb ve erkâna ait eseri okumaz ve ona göre âdâb ve erkân yürütmez. Bu, tasavvuftaki her ekolün kendi başvuru kaynağıyla amel etmesi ile ilgili de bir durumdur aslında. Nasıl ki, bir Kâdiri grup, Nakşî bir grubun erkân kaynağı ya da usulüne göre âdâb ve erkânını yürütmeyecekse, aynı durum Alevî nitelemeli ocak ve gruplar için de söz konusudur. Buna göre Alevî nitelemeli ocak ve gruplar, kendi ocak gelenekleri içerisinde kaleme alınan erkâna dair eserlerle âdâb ve erkânlarını yürütürler ve diğer Alevî ocaklar ile diğer tasavvuf ekollerine ait âdâb ve erkân kitaplarıyla amel etmezler. Söz konusu noktada Alevî geleneğe mensup ocakların diğer tasavvuf ekolleri ile en temel farklılıklarından biri olan “bir nevi aşiret yapısı”yla konu değerlendirildiğinde kuralın daha kuvvetli bir vurguya sahip olacağı kesindir. Bu çerçevede özellikle dikkate alınması gereken temel husus söz gelimi İmam Cafer Buyruğu ya da Şeyh Safî Buyrukları adlı eser(ler)in Bektâşîlere ait erkân kitapları değil, daha çok Erdebil Süfiyân Süreğine (yani Kızılbaş) gruplara ait eserler olduğudur. Nitekim Bektâşî geleneğe ait âdâb ve erkân kitapları için Erkânâme; diğer ocaklara (özellikle de Süfiyân Süreği Tâlibleri/Kızılbaşlar) ait olanların Buyruk¹⁰³

¹⁰² Ali Yaman'ın “Değişik bölgelerde bulunan ocakların dinsel törenlerdeki uygulamalarında biçimsel farklılıklar bulunmaktadır” tespiti bu hususu teyit etmektedir. Yaman, “Alevîlerde Dedelik ve Dede Ocakları”, 182.

¹⁰³ Âdâb ve erkâna dair bazı eserlerin Buyruk şeklinde isimlendirilmesine de dikkat çekmek faydalı olacaktır. Zira söz konusu bu isimlendirme de genel olarak bazı karışıklıkların ortaya çıkmasına, “farklı gruplara ait eserlerin bu farklılıklarının anlaşılmasına” neden olmaktadır. Asıllarında Menâkıb (-i Şeyh Safî), Risâle (-i Şeyh Safiyyüddîn), Fütüvvetnâme (-i İmam Cafer Sadık), Vasiyetnâme (Şeyh Safî Vasiyetnâmesi) (bkz. Doğan Kaplan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevîlik*, 42-58) gibi adlarla anılan farklı eserlerin Buyruk adıyla isimlendirilmesi son zamanlara ait bir gelişmedir. Bu isimlendirmenin ve kullanımın, elyazması bu eserleri 1958 yılında yayıma hazırlayan Sefer AYTEKİN ile Hasan AYYILDIZ'ın yaptığı çalışmayı Buyruk olarak isimlendirmesinin, Dedeler ve halk tarafından da benimsenip kullanılmasıyla yaygın bir kabul haline geldiği değerlendirilmektedir. Yaman, *Alevîlikte Dedeler Ocakları*, 19). Nitekim Sefer AYTEKİN yapmış olduğu çalışmanın önsözünde bu hususa işaret

olarak isimlendirilmesi ocak farklılıklarının ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir.

Hatta bu noktada şunu mutlaka vurgulamamız gerekmektedir. Her ocağın sahip olduğu farklı bir tını dolayısıyla aslında Erdebil Süfiyân Süreğine bağlı ya da bağlı olmayan ocaklara ait Buyruk ismiyle şöhret bulmuş olan eserler arasında dahi söz konusu mensubiyetten kaynaklı tını, ton ya da renk farklılığı olacağı gözden uzak tutulmamalıdır. Bu kanaate götüren olgu, Buyruk olarak isimlendirilen nüshaların birbirinden farklı olması ve her birinin kendine has bazı özelliklerinin bulunmasıdır. Söz gelimi bazılarında dört kapı kırk makam değil de; dört kapı yirmisekiz makamlı bir yapının bulunması, kullanılan ayet sayılarının farklılığı, aynı şekilde konuları işlerken farklı ayetlere işaretlerde bulunulması, benzer bir durumun hadis metinleri için de söz konusu olmasıdır. Ayrıca eserlerde yer verilen deyişlerinde farklı olduğu dikkat

---

etmekte ve şunları söylemektedir: “İmam Cafer Buyruğu, Menâkıb-ı Evliyâ, Menakıbname, Fütüvvetnâme gibi çeşitli adlarla anılan bu kitaba “Buyruk” adını verdik...” Sefer Aytekin, *Buyruk* (Ankara: Emek Basım-Yayımevi, 1958), 3. Doğan Kaplan ise bu süreci Buyruk isminin şöhret kazanması bağlamında görmekte, kavramsallaştırmanın Aytekin’ce yapılmadığına işaret etmektedir. Doğan’a göre, “Alevi halkı bu eserleri zaten *İmam Cafer-i Sadık Buyrukları* olarak bilmektedir. Bu eserlerin Alevi halkı arasında kısaca *Buyruk* ya da *Buyruklar* olarak isimlendirilmesinin nedeni, bunların İmam Cafer-i Sadık (ö.148/765)’a ve Şeyh Safiyüddin Erdebili (ö.735/1334)’ye nispet edilmelerinde yatmaktadır. Halk “yolun/süreğin” kurucu şahsiyetleri olarak gördüğü bu kişilerin nasihatlerini birer buyruk ve emir olarak algılamış olduğundan, eserler bu isimle şöhret bulmuş olmalıdır. Aytekin’in katkısı ise belki de bu ismin tüm kamuoyunca bu şekilde bilinirliğini sağlaması olmuştur.” Kaplan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevîlik*, 99-100. Farklı ocaklar ve geleneklere ait eserlerin bu farklılıklarının dikkate alınmadan ya da Buyruk içerikli bir eserin Erkânâme şeklinde farklı gelenekteki bir isimle isimlendirilmesinden kaynaklı yaşanan problemlere dair bazı örnekler için bkz. Cenkso Üçer, “Alevî Klasikleri Çalışmalarında Ocak Sisteminin Önemi Üzerine”, *Uluslararası Alevî-Bektâşi Klasikleri Sempozyumu* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 396-399. Ayrıca bkz. Bkz. Ömer Faruk Teber, v.dğr. Ayşe Gül Öz, Sabri Yılmaz, “Risâle-i Ca’fer-i Sâdık” Üzerinden Ondört Ma’sumân-ı Pâk On Yedi Kemer-Best”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* 10/53 (2017): 914-920.

çekmektedir.¹⁰⁴ Burada esasen *Şeyh Safi Buyrukları* ve *İmam Cafer-i Sadık Buyrukları* olarak adlandırılmalarına rağmen az sayıda da olsa içerik olarak Safevilerden bahsetmeyen Buyruk nüshalarının bulunması da ayrıca dikkate alınması gereken önemli bir detaydır.¹⁰⁵

Ocak ve tasavvufi ekol farklılıklarının Alevî gelenek mensubu ocak ve gruplarda varolan dedelik, musâhiblik, düşkünlük gibi kurumsal yapılarda da bir takım farklılıkların görülmesindeki en büyük etken olduğu açıktır. Söz gelimi musâhiblik kurumunun hem değişik isimlerle anılması hem uygulamaya dair kabullerin farklı olması bunu teyit etmektedir. Alevî gruplar arasında Musâhibliğin farklı şekillerde anlamlandırıldığı görülmektedir. Nitekim musâhibliğe bölgeden bölgeye ya da ocaktan ocağa farklı isimler verilmekte ve *husımlık*, *can kardeşliği/yoldaşlığı*, *din kardeşliği*, *ahiret kardeşliği*, *tarikât kardeşliği*, *yol kardeşliği*, *sağdıçlık*, *bilazerlik* vb. denilmektedir.¹⁰⁶ Ayrıca Babağân Bektâşilerce nasip alma olarak görülen musâhiblik, bazı ocaklarca tarikata giriş erkânı olarak algılanmakta, diğer bazılarınca ise ikrâr vermiş (tarikata girmiş) olan ailelerden ikisinin ayrıca kardeşlik ahdi yapmaları şeklinde anlaşılmaktadır.¹⁰⁷

Sonuç

Bugün itibariyle daha çok Alevî ismiyle anılan gelenek, aslında her biri ayrı bir ocaktan oluşan topluluklardan teşekkül eden bir yapıdır. Bu gelenek mensupları geleneksel olarak ocak sistemine dayanmaktadır. Bu ocakların hemen hemen tamamı kendi ocağının evliyası olarak kabul edilen kişilerin isimleri ya da sıfatları

¹⁰⁴ Üçer, “Alevî Klasikleri Çalışmalarında Ocak Sisteminin Önemi Üzerine”, s. 393-396.

¹⁰⁵ Kaplan, *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*, 42.

¹⁰⁶ Esat Korkmaz, *Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ant Yayınları, 1994) 253-254; Yıldız, “Alevî-Bektaşî Geleneğinde Musahiplik”, 397; Emrah Özdemir, “Geleneksel Alevilikte Musahiplik ve Musahip Erkânı Samsun İli Havza ve Lâdik İlçeleri Örneği”, *Hitit Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Merkezi I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu* (Çorum: 2011), 2/736; Ersal, *Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi*, 380.

¹⁰⁷ Üçer, *Musâhiblik*, 232; Ersal, *Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi*, 379; Yıldırım, *Geleneksel Alevilik*, 246.

üzerinden adlandırılmıştır. Nitekim Anadolu'da yaygın olarak varlığı devam eden Ağuçan, Baba Mansur, Hacı Bektaş, Dede Garkın, Hasan Dede, Keçeci Baba, Hubyar, Şücaeddin Veli vb. örnekler bu hususu açıkça ortaya koymaktadır.

Söz konusu ocakların her biri de farklı silsilelere ve tasavvufî gelenek mensubiyetine sahiptir. Nitekim Hacı Bektâş Veli'nin silsilesinin Musa Kâzım'a dayandırıldığı malumdur. Keçeci Baba ve Şah Kalender Veli ocaklarının da Musa Kâzım, Seyyid Hacı Ali Tûrabî Ocağının Muhammed Bakır, Şücaeddin Veli Ocağının İmam Rıza, Sarı Saltuklular'ın Muhammed Takî yoluyla Hz. Ali'ye dayandırması örneklerinde görüldüğü üzere bütün Alevî gelenek mensubu ocaklar silsilelerini Oniki İmam'dan biri kanalıyla ve farklı silsilelerle Hz. Ali'ye ulaştırmaktadır. Buna ilaveten, sözgelimi Tokat bölgesinde Hubyarlılar'ın "*abdâl*"; Keçeci Babalılar'ın "*ahî*", Cerliler'in "*Melâmî*", Nefes Evlatları'nın "*Üveyst*" geleneğiyle irtibatlandırılması ocaklar arasında farklı tasavvufî geleneklerin yer aldığı gerçeğini açıkça ortaya koymaktadır.

Hem ocak farklılığı hem silsile hem de tasavvufî gelenek farklılığının Alevî nitelemeli gelenek mensupları arasında bu geleneğe rengini veren ana unsurlarda dahi bazı farklılıkların ortaya çıkmasında temel neden olduğu açıktır. Nitekim Hakk, Muhammed, Ali kabulü, dört kapı kırk makam anlayışları, yürütülen âdâb ve erkân, söz konusu âdâb ve erkâna dair eserler, cemler, semahlar, cemlerde ve semahlarda okunan deyiş ve nefesler, musâhiblik gibi toplumsal kurumlar, bunların kavramsallaştırılması ve uygulaması gibi gelenek mensupları arasında hemen hemen bütün alanlarda görülen farklılıklar, farklı ocak, silsile ve tasavvufî gelenek mensubiyetinin açık bir sonucudur.

Ocak sisteminin Geleneksel Alevîlikle ilgili çalışmaların yanı sıra, şehirleşme olgusuna bağlı olarak anlayış birlikteliği şeklinde şekillenen vakıf ve dernek merkezli örgütlenmelerin sonucunda ortaya çıkan grupları çalışırken de dikkate alınması son derece önemlidir. Zira, şehirleşmeyle ortaya çıkmaya başlayan örgütlenme gerçeği başlangıçta yine ocak merkezli bir çerçevede teşekkül etmiştir. Ayrıca şehirdeki örgütlenme gerçeğiyle ortaya çıkan gruplara mensup olanlar, geleneksel yapı, ocak sistemine dayandığı

için bu gerçeklikle iç içe yaşamaktadır. Bu itibarla Alevî gelenek ve mensupları hakkında yürütülecek bütün çalışmaların ocak sitemini dikkate alması sağlıklı sonuçlar için son derece önemlidir. Bu aslında gelenekte sıkça dile getirilen bir gerçekliğin de gereğidir: “Yol bir, sürekin bin birdir.”

KAYNAKÇA

Akın, Bülent. “Alevilikte Ocak: Kavramsal Çerçeveye ve Tarihi Arka Plana Yeni Bir Bakış”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 17/2 (2017): 239-264.

Aksüt, Hamza. “Şeyh İbrahim Ocağı'nın Talibi Olan Oymak ve Köyler”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 30 (2004): 139-162.

Aksüt, Hamza. *Aleviler Türkiye-İran-İrak-Suriye-Bulgaristan*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın, 2009.

Alperen, Abdullah. “Alevî(lik) Modernleşmesine Dair Düşünceler”. *Dem Dergi* 2/6 (2009): 76-82.

Anadolu'da Aleviliğinin Dünü ve Bugünü. Edit. Halil İbrahim Bulut. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010.

Arabacı, Fazlı. *Alevilik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutları*. Samsun: Etüt, 2000.

Aytaş, Gıyasettin. *Bingöl, Muş, Varto Yörelerindeki Ocaklar, Oymaklar ve Boylarla İlgili Araştırma Notları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli ve Türk Kültürü Araştırma Merkezi Yayınları, 2010.

Bakır, Mahmut Riyat. *Tasavvufî Bir Kavram Olarak Cem' ve Bektaşilik'teki Yorumu*. Ankara: Alternatif Yayınları, 2003.

Bal, Hüseyin. *Sosyolojik Açıdan Alevi-Sünni Farklılaşması ve Bütünleşmesi*. İstanbul: Ant Yayınları, 1997.

Balkız, Ali. *Kent Koşullarında Sosyolojik Olgu Olarak Alevilik Yazılar*. İstanbul: Alev Yayınları, 2007.

Barkan, Ömer Lütfi. “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila

Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler". *Vakıflar Dergisi* 2 (1942): 279-365.

Birdoğan, Nejat. *Anadolu ve Balkanlar'da Alevi Yerleşmesi Ocaklar-Dedeler-Soyağaçları*. İstanbul: Mozaik Yayınları, 1995.

Bozkuş, Metin. *Sivas Aleviliği*. 1. Baskı, Sivas: 2000; 2. Baskı, Isparta: Fakülte Kitabevi, 2006.

Bozkuş, Metin. "Günümüzde Sivas ve Çevresinde Yaşayan Alevilerde İnanç Esasları". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24-25 (2007): 11-31.

Buyruk. Haz. Sefer Ayteki. Ankara: Emek Basım-Yayımevi, 1958.

Büyükkara, M. Ali. *İmamet Mücadelesi ve Haşimoğulları*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1999.

Çamuroğlu, Reha. *Değişen Koşullarda Alevilik*. İstanbul: Doğan Kitap, 2000.

Dalkıran, Sayın. "Alevî Kimliği ve Anadolu Aleviliği Üzerine Bir Deneme". *Ekev Akademi Dergisi* 6/10 (2002): 95-117.

Dem Dergi, Alevilik, 6 (2009).

Demirtaş, Mehmet. *Horasan'dan Balkanlara Şücaaddin Veli Ocağı ve Erkanı*. 2015.

Dini Araştırmalar Dergisi, Alevilik, 12/33 (2009).

Doğanay, Eraslan. *Anadolu'da Yaşayan Dergahlar*. İstanbul: Can Yayınları, 2000.

Duygulu, Melih. "Deyiş". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9: 263. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Ekinci, Mustafa. *Anadolu Aleviliğinin Tarihsel Arka Planı*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2002.

Erdebili, Şeyh Safiyeddin. *Makâlât Şeyh Saftı Buyruğu*. Haz. Sönmez Kutlu, Nizamettin Parlak. İstanbul: Horasan Yayınları, 2008.

Eren, Selim. *Sosyolojik Açından Ordu Yöresi Aleviliği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.

Erkan, Ümit. *16. Yüzyılda Osmanlı'da Kızılbaş Ayaklanmaları*. Ankara: Araştırma, 2016.

Ersal, Mehmet. "Alevî Kimliğine Ritüel ve Hiyerarşik Örgütlenme Merkezli Bir Bakış". *Günümüz Aleviliğinde Eğitim Çalıştayı - Bildiriler ve Tartışmalar*. 46-51. Isparta: 2009.

Ersal, Mehmet. *Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi –Çubuk Havzası Örneği*. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, 2016.

Faroqhi, Suraiya. *Anadolu'da Bektaşilik*. Çev. Nasuh Barın. İstanbul: Simurg Yayınları, 2003.

Folklor/Edebiyat Dergisi, Alevilik, 1-2/29-30 (2002).

Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü. Edit. Ocak, Ahmet Yaşar. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Gölbaşlı, Haydar. *Alevî-Bektaşî Örgütlenmeleri (Sosyolojik Bir İnceleme)*. İstanbul: Alev Yayınları, 2007.

Gümüş, Burak. "Alevî Hareketleri ve Değişen Alevilik Üzerine". *Alevilik*. Haz. İsmail Engin/Havva Engin. 507-529. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.

Günay, Ünver. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1998.

Güngör, Özcan. *Ârâf'taki Kimlik: Alevilik/Bektâşilik*. Ankara: Akasya Kitap, 2007.

Hasluck, Frederick William. *Anadolu ve Balkanlar'da Bektaşilik*. Trc. Yücel Demirel.

İstanbul: Ant Yayınları, 1995.

Kaplan, Doğan. *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik*. Ankara: TDV Yayınları, 2010.

Kara, Mustafa. *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1990.

Kaygusuz, İsmail. *Aleviliğin İnançsal ve Toplumsal Yol Kardeşliği Musahiplik*. İstanbul: Alev Yayınları, 2004.

Kenanoğlu, Ali - Onarlı, İsmail. *Hubyar Sultan Ocağı ve Beydili Sıraç Türkmenleri*. İstanbul: Hubyar Kültür Derneği Yayınları, 2003.

Keskin, Yahya Mustafa. *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği Elazığ Sünköy Örneği*. Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2004.

Keskin, Yahya Mustafa. *Kentleşme Sürecinde Alevilik Gelenek ve Modernizm Arasında Gelgitler –Elazığ Örneği*. İstanbul: Kıvılcım Ajans, 2009.

Kılıç, Filiz - Kökel, Coşkun - Bülbül, Tuncay. *Ana Hatlarıyla Horasan'dan Anadolu'ya Alevilik Ve Bektaşilik (Erenler, Evliyâlar, Ocaklar, Ritüeller Ve Tarihi Süreç)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, 2008.

Korkmaz, Esat. *Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ant Yayınları, 1994.

Kutlu, Sönmez. "Aleviliğin Dinî Statüsü: Din, Mezhep, Tarikat, Heterodoksi, Ortodoksi veya Metadoksi". *İslâmiyât* 7/3 (2003): 31-54.

Kutlu, Sönmez. *Alevilik-Bektaşilik Yazıları, Aleviliğin Yazılı Kaynakları, Buyruk, Tezkire-i Şeyh Saft*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.

Kutlu, Sönmez. *Çağdaş İslamî Akımlar ve Sorunları*. Ankara: Fecr Yayınları, 2008.

Maden, Fahri. "Keçeci Baba Ocağı". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 71 (2014): 147-168.

Melikoff, İrene. *Uyur İdik Uyardılar Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları*. Trc. Turan Alptekin. İstanbul: Cem Yayınları, 1994.

Noyan, Bedri. *Bütün Yönleriyle Bektâşilik ve Alevilik*. Ankara: Andıç Yayınları, 1998.

Ocak, Ahmet Yaşar. *Babaîler İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1996.

Onat, Hasan. "Kızılbaşlık Farklılaşması Üzerine". *İslâmiyât*, 7/3 (2003): 111-126.

Onat, Hasan. "Kimlik-Teoloji İlişkisi Bağlamında Alevilik-Bektaşilikle İlgili Kimlik Tartışmaları Üzerine". *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi [Prof. Dr. İrene Melikoff'un Anısına]* 1 (2009): 18-34.

Ögel, Bahaeddin. *Türk Kültür Tarihine Giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978.

Öz, Baki. *Alevilik Nedir?*. İstanbul: Der Yayınları, 1996.

Öz, Baki. *Bektaşilik Nedir? (Bektaşilik Tarihi)*. İstanbul: Der Yayınları, 1997.

Öz, Baki. *Dünyada ve Türkiye’de Alevi-Bektaşî Dergâhları*. İstanbul: Can Yayınları, 2001.

Özcan, Nuri. “Bektaşî Müsikisi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5: 371-372. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Özdemir, Emrah. “Geleneksel Alevilikte Musahiplik ve Musahip Erkânı Samsun İli Havza ve Lâdik İlçeleri Örneği”. *Hitit Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Merkezi I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu*. 2/ 731-751. Çorum: 2011.

Özmen, İsmail. *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*. 5 cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Rençber, Fevzi. “Adıyaman Yöresi Alevî Ocakları”. *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013): 159-170.

Rençber, Fevzi. *Hakk Muhammed Ali Aşkı, Adıyaman Alevileri*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2016.

Rençber, Fevzi. *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilikte Cem ve Cem Evleri*. Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2018.

Saltık, Veli. “Sarı Saltuk ve Saltuklular”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 34 (2005): 11-31.

Saltık, Veli. *İz Bırakan Erenler ve Alevi Ocakları*. Ankara: Kuloğlu Matbaacılık, 2004.

Sarıkaya, M. Saffet. “Bektâşî-Alevilerde Bir Dua: Nâdı Ali”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1998): 17-31.

Sarıkaya, M. Saffet. *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu’da Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

Sarıkaya, M. Saffet. *Anadolu Aleviliğinin Tarihî Arka Planı (XI-XIII. Yüzyıl)*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2003.

Sarıkaya, M. Saffet. "Alevilik-Bektaşiliğin Tasavvufi Boyutu Üzerine". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 82 (2017): 9-23.

Selçuk, Ali. *Tahtacılar*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2004.

Sezgin, Abdülkadir. *Sosyolojik Açıdan Alevilik-Bektaşilik*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Sinanoğlu, A. Faruk. *Türk Kültüründe Alevi-Bektaşî Olgusu (Malatya Örneği)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.

Sivri, Medine. "Alevilik-Bektaşilik İnancı ve Seyyid Sultan Şücaaddin Veli Ocağı Üzerine Genel Değerlendirmeler ve Ocak Dedesi Mehmet Demirtaş ile Ocak ve Alevilik-Bektaşilik İnanç Pratikleri Üzerine Söyleşi". *Anadolu ve Balkanlarda Şücaaddin Veli'nin Yeri ve Önemi*. Der. Mehmet Demirtaş. (Eskişehir: 2013), 33-61.

Subaşı, Necdet. *-Sırrı Fâş Eylemek- Alevi Modernleşmesi*. Ankara: Kitâbiyât, 2005.

Subaşı, Necdet. "Türk Modernleşmesi ve Aleviler". *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*. Edit. Ocak, Ahmet Yaşar. 110-121. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Şahhüseyinoğlu, H. Nedim. *Alevi Örgütlerinin Tarihsel Süreci*. Ankara: İtalik Yayınları, 2001.

Şahin, Haşim. "Ocak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33: 316-317. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Taplamacıoğlu, Mehmet. *Din Sosyolojisi*. Ankara: AÜİF Yayınları, 1975.

Taşgın, Ahmet. *Türkmen Aleviler -Diyarbakır Örneği-*. İstanbul: Ataç Yayınları, 2006.

Taşgın, Ahmet. "Cem, Cemevi ve İşlevleri". *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*. Edit. Ahmet Yaşar Ocak. 211-225. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Teber, Ömer Faruk. *Bektâşî Erkânâmelerinde Mezhebi Unsurlar*. Ankara: Aktif Yayınları, 2008.

Teber, Ömer Faruk. "Osmanlı Belgelerinde Alevilik İçin Kullanılan Dini - Siyasi Tanımlamalar". *Anadolu'da Aleviliğinin*

Dünü ve Bugünü. Edit. Halil İbrahim Bulut. 69-80. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010.

Teber, Ömer Faruk. *Balkanlar'da Bâbâgân Koluna Ait Bir XIX. Yüzyıl Bektâşi Erkânâmesi*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2013.

Teber, Ömer Faruk - Öz, Ayşe Gül - Yılmaz, Sabri. "Risâle-i Ca'fer-i Sâdık Üzerinden Ondört Ma'sumân-ı Pâk On Yedi Kemer-Best", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research* 10/53 (2017): 914-920.

Türk Yurdu, Alevilik-Bektaşılık, 88 (1994).

Uludağ, Süleyman. "Nefes". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32: 522-523. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Üçer, Cenksu. *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Baskı: 2005; 2. Baskı: 2015.

Üçer, Cenksu. "Tokat Örneğinden Hareketle Alevilik Üzerine Bir Değerlendirme". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 34 (2005): 229-268.

Üçer, Cenksu. "Alevilik; Yapılar, Grupların Temel Özellikleri Ve Bazı Mülahazalar". *Dini Araştırmalar Dergisi* 12/33 (2009): 63-88.

Üçer, Cenksu. "Geleneksel Alevilikte İbadet Hayatı, Bazı Âdâb ve Erkân". *Anadolu'da Aleviliğinin Dünü ve Bugünü*. Edit. Halil İbrahim Bulut. 457-510. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010.

Üçer, Cenksu. *Alevilikte Musâhiblik*. 2. Baskı. Ankara: Araştırma Yayınları, 2015.

Üçer, Cenksu. "Alevî Klasikleri Çalışmalarında Ocak Sisteminin Önemi Üzerine". *Uluslararası Alevî-Bektâşi Klasikleri Sempozyumu*. 383-403. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.

Üçer, Cenksu. "Cemevi: Âdâb ve Erkânın İcrâ Edildiği Mekan". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 88 (2018): 59-84.

Üzüm, İlyas. "Modernizmin Alevî Toplumunu Üzerindeki Etkileri". *İslam ve Modernleşme*, II. Kutlu Doğum İlmî Toplantısı. 278-290. İstanbul: İsam Yayınları, 1997.

Üzüm, İlyas. *Günümüz Aleviliği*. İstanbul: İSAM Yayınları, 1997.

Üzüm, İlyas. “Günümüz Alevî Örgütlenmeleri ve Geleneksel Alevilikle İlişkisi”. *Tarihî ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler Nusayriler*. 358-363. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999.

Üzüm, İlyas. *Kültürel Kaynaklarına Göre Alevilik*. İstanbul: Horasan Yayınları, 2002.

Üzüm, İlyas. *Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2007.

Vorhoff, Karin. “Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilikle İlgili Akademik ve Gazetecilik Nitelikli Yayınlar”. *Alevi Kimliği*. Edit. T. Olsson, E. Özdalga, C. Raudvere. Çev. Bilge Kurt Torun, Hayati Torun. 32-66. İstanbul: TVY Yayınları, 1999.

Wach, Joachim. *Din Sosyolojisi*. Trc. Ünver Günay. İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1995.

Yalçın, Alemdar - Yılmaz, Hacı. “Bir Ocağın Tarihi: Seyyid Hacı Ali Türâbî Ocağı’na Ait Yeni Bilgiler”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 26 (2003): 83-120.

Yalçinkaya, Ayhan. *Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1996.

Yaman, Ali. *Alevilikte Dedeler Ocaklar*. İstanbul: Ufuk Matbaacılık, 1998.

Yaman, Ali. “Alevilerde Dedelik ve Dede Ocakları”. *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*. Edit. Ahmet Yaşar Ocak. 178-202. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Yaman, Mehmet. *Alevilikte Cenaze Hizmetleri*. İstanbul: 1999.

Yaman, Mehmet. *Alevilik İnanç-Edeb-Erkân*. İstanbul: Ufuk Reklamcılık ve Matbaacılık, 2001.

Yıldırım, Rıza. *Geleneksel Alevilik İnanç, İbadetler, Kurumlar, Toplumsal Yapı, Kolektif Bellek*. İstanbul: İletişim, 2018.

Yıldız, Harun. *Anadolu Aleviliği Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme*. Ankara: Araştırma Yayınları, 1. Baskı: 2004; 2.Baskı: 2014.

Yıldız, Harun. “Anadolu Aleviliğinin Yazılı Kaynaklarına Bir Bakış”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 30 (2004): 323-359.

Yıldız, Harun. “Alevî-Bektaşî Geleneğinde Musahiplik”. *Geçmişten Günümüze Alevî-Bektaşî Kültürü*. Edit. Ahmet Yaşar Ocak. 397-413. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.

Yıldız, Harun. “Türkiye’de Aleviliğın İnanç ve Ahlakî Değerleri”. *Anadolu’da Aleviliğının Dünü ve Bugünü*. Edit. Halil İbrahim Bulut. 405-455. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010.

Yıldız, Harun. “Amasya Yöresinde Alevilik: Ocak ve Yapılar”, *Uluslararası Amasya Sempozyumu: Tarih-Dil-Kültür-Edebiyat 2* (2017), 1527-1555.

Yılmaz, Hacı. “Sultân Şücaaddin Velî Zâviyesi ve Vakfına Ait Yeni Belgelere Bir Bakış”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 37 (2005): 7-47.

Yörükan, Yusuf Ziya. *Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar*. Eklerle Yayına Haz. Turhan Yörükan. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Yörükan, Yusuf Ziya. *Alevi-Bektaşî ve Tahtacı Nefesleri*. Der. Turhan Yörükan. Erişim: 16 Ekim 2019. https://www.otuken.com.tr/u/otuken/docs/alevi-bektasi-tahtaci_nefesleri.pdf.

SUMMARY

This article deals with the importance of taking account of the ‘ocak’ (family) system on the studies about the tradition or the ‘ocak’s and groups that are called as Alevi.

The expression of “Alevî Tradition” in the title of the article means the conception shaped in the context of sufi life of the ‘ocak’s and groups that are called as Alevi. While the word “ocak”s expresses the traditional structure which is the topic of our article, the word “groups” expresses the affiliation in the context of organization within the framework of different understandings arising due to urbanization.

The tradition that is called as Alevi today is traditionally based on structure which constitutes an ‘Ocak’ system.

It is important for our subject that “Ocak” includes the meaning of “clan, lineage, family in addition to it’s the meaning in Sufism. Among the Alevi called groups, the term “Ocak” and its system refers to the families of the grandfathers, who lead manners and ceremonies/etiquettes, considered as members of the holy lineages (Sayyid, believed to be descended from Ahl al-Bayt) and people of miracles, and the organizations formed around these families. Among the members of the Alevi tradition, every ‘dede’ and a ‘talib’ (disciple) belong to an “Ocak”.

Alevi called communities have been organized around the main “Ocak”s or head “Ocak”s, which are traditionally known as Metbu Ocak, and have carried this “Ocak” system to the present day by forming sub“Ocak”s connected to the main “Ocak”.

As a matter of fact, the examples that are widespread in Anatolia such as; Ağuçan, Baba Mansur, Hacı Bektaş, Dede Garkın, Hasan Dede, Keçeci Baba, Hubyar, Şücaaddin Veli etc.make the matter clear.

In this context, the word “Alevi” has been used as a parent naming for groups like Bektashis, Erdebil Sufiyan Süreği Talibleri (Kızılbaş), Tahtacı, Hubyars, Dede Garkınlı, Ağu İçens, Baba Mansurlus, Keçeci Babalı, Kureyşanlı, Sinemilis etc.

These “Ocak”s are named after the names of people who are considered as guardian/ saint of a lineage/tribe or “Ocak”. The historical background of this is that the nomadic tribes, who settled in the soil to form villages, emerged as groups of dervishes.

According to data obtained by the studies on this subject there are five main elite groups (ana ocaks) among Alevis namely *Hacı Bektâş Ocağı*, *Dede Garkın Ocağı*, *Baba Mansur Ocağı*, *Avuçan/Ağuçan Ocağı* ve *Hasan Dede Ocağı* and several sub-groups affiliated with them. It is suitable to give the main elite group of Hacı Bektaş and its sub-groups as an example to better understand the structure of main body and affiliated sub-groups. Sultan Samıt, Güvenç Abdal, Koçu Baba, Hüseyin Gazi, Seyit Cemal Sultan, Şeyh/Işık Çakır, Sarı İsmail and Kızıldeli (Seyit Ali Sultan) are the sub-groups that are affiliated with Hacı Bektaş.

All the these Ocaks have chains of authorities (*silsilahs* or *shajaras*) and they were also affiliated with various Sufi orders. These differences are the main reason for the emergence of some differences about main elements among the members of the Alevi tradition. Depending on these differences, different understandings and practices have emerged in the acceptance of “Haq, Muhammad, Ali”, four doors and forty levels, manners and ceremonies/etiquettes, books about Alevi manners and ceremonies/etiquettes, ‘Cem’s , ‘semah’s, mystical poems (deyiş) and musical ballads (nefes) recited during cems, social institutions such as ‘musahiblik’.

These groups maintained their existence in some way or another by having connections with movements like Vefaiyya, Kalenderiyya and Haydariyya. In addition to this, they were also affiliated with various Sufi orders such as “*Abdal order*”, “*Akhî order*”, “*Malami order*” and “*Uwaysi order*”.

All Alevi groups still have a formation constituted from *metbu* lodge (the lodge of the main elite group) and its other smaller lodges based on the system of main elite group and sub-groups affiliated with it. For instance according to the records, the lodge which is said to be connected to main body of Dede Garkın is currently in village of Dedeköy in the town of Derik. There is a lodge known as Şeyh Safi or Karadirek connected to Şah İbrahim Velî among the sub-groups affiliated with Dede Garkın in Malatya Hekimhan Mezirme (Ballıkaya) that is considered as the center of this group. There are two lodges as part of İbrahim Hacı Obası, which is affiliated with the main body of Şah İbrahim Velî, one in the village of Kesik Viran near Sarioğlan and another in the town of Karaözü of Sarioğlan.

The naming of mystical poems (deyiş) and musical ballads (nefes) recited during cems to exhilarate as “deyiş” ve “nefes”, shows the difference of Ocak.

The different perspectives about Musâhiblik, as it is perceived as achieving privilege by Bektâşîs, as manners and ceremonies needed for entrance to a sufi order by some other “Ocak”s and as making brotherhood covenants of the families who enter to sufi order by

other “Ocak”s are clear evidence that the these different “Ocak”s originates from their different mystical traditions and different conceptions.

However, the radical changes experienced due to modernity, secularization, industrialization, urbanization, specialization, migration etc. have radically shaken the social corporate structures like Dedelik, Düşkünlük and Musahiblik etc.

In parallel to the socio-economic developments in Turkey, “ocak”s and groups named Alevî moved to cities, they were organized under endowments and associations which they have founded in the cities.

The fact of organization that emerged with urbanization was formed in a framework centered on Ocak system. For this reason, it is very important that all studies about Alevi traditions and their members to take the Ocak system into account for producing healthy results. This is actually a reality that is often expressed in tradition: “One path, a thousand-one practices.”